

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти освіти

На правах рукопису

КУЛИК ЛІДІЯ АНДРІЇВНА

**РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
СЕМЕНОВ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ,
доктор педагогічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №
засідання кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
від
В. о. завідувача кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
проф. Гавриш Н. В. _____

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Розвиток мовлення дітей раннього віку засобами театралізованої діяльності

Випускова кваліфікаційна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці особливостей розвитку мовлення дітей раннього віку засобами театралізованої діяльності. В роботі розкрито поняття мовлення дитини раннього віку як психолого-педагогічної проблеми. Окреслено сучасні вимоги до мовлення дітей дошкільного віку за чинними освітніми програмами. Доведено, що завдяки спілкуванню та ігровій діяльності дитина засвоює досвід, збагачується знаннями, формуються практичні уміння та навички. Оцінено застосування ігрового матеріалу в розвитку мовлення та театралізованих занять, які допомагають дитині розвиватися всебічно, враховуючи індивідуальні особливості кожного дошкільника. Проаналізовано потребу введення в навчально-виховну роботу вихователів ДНЗ театралізованої діяльності для вдосконалення та покращення мовленнєвої діяльності дошкільників. Проведено дослідження, комплекс занять, проведено аналіз застосування театралізованої діяльності в роботі вихователів (анкетування, спостереження, експеримент). Вказано методи та методики розвитку мовлення дітей засобами театралізованої діяльності в окреслених реальних умовах. Здійснено моделювання ефективного розвиваючого мовленнєвого середовища із застосуванням театралізованих елементів в навчально-виховній роботі з дітьми раннього віку

Результати цього дослідження можуть бути використані вихователями молодших груп для роботи над розвитком мовлення дітей раннього віку.

Ключові поняття: мовлення, театралізована діяльність, гра, сюжетно-рольові ігри, логопедія дитини раннього віку.

ANNOTATION

The graduation thesis is devoted to the theoretical substantiation and experimental verification of the peculiarities of the speech development of young children by means of theatrical activities. The work reveals the concept of early childhood speech as a psychological and pedagogical problem. Modern requirements for the speech of preschool children according to current educational programs are outlined. It is proven that thanks to communication and play activities, the child acquires experience, enriches knowledge, develops practical skills and abilities. The use of game material in the development of speech is assessed and theater classes that help the child to develop comprehensively, taking into account the individual characteristics of each preschooler. The need for introducing theatrical activity into the educational and educational work of preschool teachers is analyzed to improve and improve the speech activity of preschoolers. A study was conducted, a set of classes, an analysis of the application of theatrical activities in the work of educators (questionnaire, observation, experiment). Methods and techniques for the development of children's speech by means of theatrical activity in the outlined real conditions are indicated. Modeling of an effective developing speech environment with the use of theatrical elements in educational work with young children was carried out.

The results of this study can be used by educators of younger groups to work on the development of speech of young children.

Key concepts: speech, theatrical activity, game, plot-role-playing games, speech therapy of early childhood.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ	10
1.1. Розвиток мовлення як психолого-педагогічна проблема дітей раннього віку.....	10
1.2. Сучасні вимоги до розвитку мовлення дітей молодшого віку за програмами освіти	17
1.3. Використання ігрового та театралізованого мистецтва в розвитку мовлення дітей раннього віку	21
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	29
2.1. Методи, методики дослідження стану використання театралізованих дій для розвитку мовлення в умовах дошкільної освіти	29
2.2. Аналіз застосування театралізованої діяльності в роботі вихователів ДНЗ....	31
2.3. Моделювання ефективного розвиваючого мовленнєвого середовища із застосуванням театралізованих елементів у навчально-виховній роботі з дітьми раннього віку	41
Висновки до розділу 2	48
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження викликана зростаючою потребою виховання всебічною розвиненої особистості, яка мислить не лише сучасно, а й творчо, креативно, вільно. Перехід від радянських методів виховання такої особистості мав би вже давно відбутися в умовах нових вимог до навчання та виховання, найперше, дітей дошкільного віку, з прийняттям Базового компонента дошкільної освіти у 2012 році, оновленого, покращеного у 2021 році. Але і досі його вимоги, особливо до розвитку мовлення, зв'язного мовлення, знання та пошани української мови є наріжним каменем спотикання і невиправданих дискусій як в теоретичній, так і практичній площині виховного процесу. Найперше те, що цей процес не скрізь здійснювався державною мовою, а мовою, яка зручна і в тих закладах, які не претендували на статус національних меншин і розвитку та звучання мови меншини в їх стінах. Відтак, наразі впливає проблема дисбалансу між ідентифікацією себе дітьми України як держави тих дошкільників, які маючи 2-7 років не володіють державною мовою, хоча розуміють її. Але спілкування нею на рівні родини, побутового спілкування в групах, спілкування з дорослими ДНЗ і навіть занять не відбувається, або відбувається з великими складнощами. Дитина раннього віку не може бути двомовною, так як вона осягає пріоритетну мову спілкування свого оточення. Другу мову вона може розуміти, але вільно застосовувати її в такому віці ще не може. Тому актуально використовувати саме українську мову в постійному спілкуванні з дітьми раннього віку і саме правильне її засвоєння вимагає великої уваги як педагогів, так і родини в цьому процесі.

Друга пріоритетна проблема – зв'язне і різноманітне мовлення дитини раннього віку в підготовці її до шкільного навчання, загалом в житті. Уміння формувати зрозумілі речення, зв'язувати кілька речень в одне ціле, діалогічне мовлення, питальне мовлення, пояснювальне мовлення – все це завдання, які повинні бути виконані на час випуску дитини з ДНЗ. В реальних випадках дитина такого віку не завжди може висловити свою думку зрозуміло, зв'язно, точно,

поставити питання так, щоб зрозуміти його і дати відповідь. Для цього потрібно в процесі навчально-виховного процесу великої уваги приділяти використанню мови під час ігор, мистецьких навчань. І театралізована діяльність, на нашу думку, тісно поєднує мову, образність, гру, народні традиції, казку, виховання почуття справедливості, добра та зла. Саме участь дошкільника в театралізованій грі допомагає йому увійти в образ і зрозуміти позитив і негатив дій персонажів, вчить діяти правильно в життєвих ситуаціях.

Аналіз вивченості теми дослідження. Аналіз літературних джерел останніх років з проблеми розвитку мовлення дошкільників, як самостійної проблеми педагогічної психології, дозволяє стверджувати, що ця проблема є найбільш актуальною на сьогодні. Проблемою розвитку мовлення дошкільників активно займаються і присвячують свої дослідження як відомі вчені, так і початківці. Науковці у педагогічних виданнях допомагають педагогам-практикам зрозуміти, як ефективніше оптимізувати мовленнєву роботу та розв'язувати конкретні завдання відповідно до нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, в якій акцент зроблено не на розв'язанні окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей, а про цілісний підхід до формування мовленнєвої та мовленнєвої компетенції як одного з ключових критеріїв і водночас важливої умови формування та розвитку мовленнєвої особистості дошкільника. Крім того, розглядаючи мовлення як феномен психічного розвитку особистості дошкільників, вони пропонують нові ефективні шляхи розвитку всіх компонентів мовленнєвих умінь і навичок та рекомендують дотримуватись конструктивістського підходу до розвитку мовлення (Т.Піроженко).

Проблема мовленнєвого розвитку дітей раннього віку в науковій літературі розглядається в контексті мовленнєво-творчої діяльності (А. Богуш, Н. Гавриш; методики мовленнєвого розвитку дітей (А. Богуш, Н. Гавриш); становлення та розвитку мовленнєвої особистості (Т. Піроженко). Але, нажаль, спеціальні спостереження показують, що певна частина дошкільників мають труднощі у комунікації. І з кожним роком ця проблема має тенденцію на збільшення. Це виявляється при уважному вивченні системи взаємодії дитини з дорослими і

ровесниками в побуті, партнерській ролівій грі, в ситуаціях нерегламентованого спілкування. Розвиток мовлення на етапі дошкільного дитинства у більшості дітей сьогодні має недостатній рівень, що впливає на забезпечення дитині успішності у взаємодії з дорослими й однолітками. Отже, проблема розвитку мовлення дошкільників на сьогоднішній день посідає чільне місце у доробках сучасних науковців.

Вивчення процесу становлення спілкування у дітей дошкільного віку є на сучасному етапі дуже важливою задачею, так як дозволяє не тільки прогнозувати труднощі мовленнєвої взаємодії між людьми, але попередити їх виникнення.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження вдосконалення методики розвитку мовлення дітей раннього віку через засоби театралізованої дійсності.

Відповідно до мети, сформульовано такі завдання дослідження:

- 1) розкрити процес розвитку мовлення як психолого-педагогічну проблему дітей раннього віку;
- 2) визначити сучасні вимоги до розвитку мовлення дітей молодшого віку за програмами дошкільної освіти;
- 3) описати ефективність використання ігрового та театралізованого мистецтва в розвитку мовлення дітей раннього віку;
- 4) оцінити введення театралізованих ситуацій в розвиток мовлення в умовах дошкільної освіти;
- 5) провести аналіз застосування театралізованої діяльності в роботі вихователів ЗДО (анкетування, спостереження, експеримент);
- 6) здійснити моделювання ефективного розвиваючого мовленнєвого середовища із застосуванням театралізованих елементів у навчально-виховній роботі з дітьми раннього віку.

Об'єкт дослідження – мовлення в театралізованій діяльності старших дошкільників.

Предмет дослідження – застосування різних методик для розвитку мовлення дитини раннього віку.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс таких методів:

теоретичні – аналіз та синтез, порівняння, виділення основного, візуалізація методів, методик, напрямків, видів графічними методом, групування табличним методом;

емпіричні – спостереження, анкетування, тестування, опитування, аналіз отриманих даних проведення навчально-виховного експерименту на різного типу заняттях.

Елементи наукової новизни дослідження полягають в застосуванні самостійно сформованих методик та методів вивчення рівня мовлення дітей раннього віку і застосування власних способів введення театралізованого дійства в підвищення ефективності занять в ДНЗ.

Практичне значення. Результати й висновки дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки, підвищенні кваліфікації вчителів ДНЗ при створенні навчально-виховного середовища і розвитку мовлення з поєднанням різних видів мистецтва, в тому числі театралізованого.

Апробація результатів магістерської роботи відбулася шляхом публікування тез «Розвиток мовлення дітей раннього віку засобами театралізованої діяльності» на XI Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації» 27 листопада 2024 року.

Структура та обсяг дослідження. Магістерське дослідження в ході виконання поставленої мети і досягненні завдань отримало таку структуру: вступ, два розділи (теоретичний та практичний), висновки, список використаних джерел та додатки. Робота виконана на 57 сторінках друкованого тексту, містить 7 рисунків, 5 таблиць, 60 джерел в списку використаної літератури, 6 додатків по темі дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

1.1. Розвиток мовлення як психолого-педагогічна проблема дітей раннього віку

Ранній вік життя людини характеризується особливостями, які роблять цей етап не тільки унікальним, але й особливим, про що свідчать значні блага, які за своєю значимістю перевершують особисті досягнення в інші періоди. Адже те, чого дитина не змогла здобути в ранньому віці, вона не легко досягне за все життя. Починаючи з народження і інтенсивно триваючи в дошкільному дитинстві, процес становлення людини характеризується діалектичною єдністю об'єктивного і суб'єктивного, спадкового і соціального, матеріального і духовного, цілеспрямованого і стихійного, позитивного і негативного.

Серед основних факторів цього процесу можна виділити вплив навколишнього природного та соціального середовища, предметів соціально-сімейного виховання, самоосвіти, предметно-практичних занять і спілкування. Звичайно, цей процес має бути побудований так, щоб кожна дитина мала шанс стати справжньою, повноцінною, гармонійно розвиненою особистістю. Для того, щоб людина стала особистістю, необхідно розвинути в ній таку потребу. У зв'язку з цим період раннього дитинства є визначальним для розвитку і формування особистості. Мовлення є, на нашу думку, найпотужнішим засобом соціалізації та формування особистісного росту.

Формування і розвиток мовлення в перші роки життя дитини впливає на все її подальше життя. Своєчасне і повне оволодіння мовленням є найпершою важливою умовою розвитку здорової психіки дитини та її подальшого правильного розвитку. Своєчасне, означає розпочате з перших хвилин життя дитини; повноцінне означає достатнє за обсягом мовленнєвого матеріалу, яке спонукає дитину оволодівати мовленням у повній мірі своїх можливостей у будь-якому віці. Розуміння мови оточуючих і особисте активне мовлення

супроводжують всю діяльність дитини. Успіх у досягненні цілей його спілкування з іншими учасниками взаємодії залежить від рівня розвитку мовлення малечі дошкільного віку [29, с. 295-296].

Розвиток мовлення дитини раннього віку є складовою і показником загального психічного розвитку людини. Він має велике соціальне значення. Але ні для кого не відкриття, що для того, щоб говорити, недостатньо народитися людиною. «Від того, як пройшло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що увійшло до її розуму та серця, що оточує її, - від цього у вирішальній мірі залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк» (В. Сухомлинський). Соціально-психологічна сфера особистості розвивається при її включенні в систему відносин із середовищем у процесі засвоєння соціально-історичного досвіду людства. Особистість є динамічною системою і піддається постійним змінам і розвитку.

За визначенням Т. Піроженко «спілкування є тією вирішальною умовою, яка визначає факт появи активного мовлення, строки його виникнення, темп розвитку і удосконалення у наступні періоди дошкільного дитинства» [48, с. 52]. Рівень труднощів мовлення, тобто склад мовлення (лексика, граматики, синтаксис, ...) безпосередньо залежить від змісту потреби дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками. Дослідниця наголошує, що «...мовленнєві досягнення дитини відображають досвід міжособистісних стосунків і відображають особистісно значущі психологічні явища: статус дитини в сім'ї та в дитячому колективі, ставлення оточення до дитини та дитини до оточення» Ці досягнення в мовленнєвому спілкуванні дозволяють охарактеризувати формування особистості дошкільника в цілому, в єдності прояву його емоцій, свідомості та поведінки» [48, с. 53].

Мовленнєва особистість – це дитина, яка «має розвинену фонетичну, лексичну, граматичну, розмовно-діалогічну та комунікативну компетенції, яка вміє адекватно і правильно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, користується як мовними, так і немовними, інтонаційними засобами виразності, етикетом,

формами спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших, уміє творчо реалізовуватися у мовленні» [9, с. 6–10].

Мовлення дитини формується під впливом мовлення дорослих і значною мірою залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого середовища, а також від виховання та навчання, які починаються з перших днів її життя. Мовлення не є вродженою здібністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним і розумовим розвитком дитини, є показником її загального розвитку [30, с. 85].

Завдання дорослого – всіляко підтримувати розвиток мовлення дитини, активізувати та стимулювати його, вибираючи для цього доступні та найефективніші способи. Тому що формування активного мовлення дитини починається з наслідування мовлення і є ефективним лише в умовах емоційного піднесення. Мовленнєвий простір, насичений зразками культури мовлення, є основним джерелом формування мовленнєвої особистості в ранньому дитинстві. У дитини немає іншого способу навчитися говорити, окрім як наслідувати мову дорослих. Формування мовлення в перші три роки життя дитини – це не тільки накопичення словникового запасу, а складний нервово-психічний процес, який відбувається в результаті взаємодії дитини з навколишнім середовищем і в ситуації спілкування з дорослими. Головною умовою повноцінного розвитку мовлення дитини є тип мовлення, який вона наслідує. І тому мовлення дорослих має бути «правильним, розбірливим, простим, повторюваним, барвистим, живим» [48, с. 24].

Вчені (М. Лісіна, А. Богуш, Н. Гавриш та ін.) проводили дослідження онтогенезу мовлення дітей дошкільного віку. Його особливості дозволяють зрозуміти спрямованість, динаміку та інтенсивність переходу мовленнєвих особливостей у нові зразки, оскільки дослідники аналізують їх формування та розвиток у нерозривному зв'язку зі спілкуванням і процесом формування форм спілкування дитини. Так, за дослідженнями провідних науковців, у молодшому дошкільному віці послідовно змінюються чотири форми спілкування дитини з дорослими: ситуативно-особистісна (від 2 до 6 місяців); ситуаційно-ділова (б

місяців – 3 роки); позаситуативно-пізнавальна (3–5 років); позаситуативно-особистісна (5–7 років). Під формою спілкування розуміється комунікативна діяльність, яка характеризується, насамперед, такими критеріями, як потреба, яку діти задовольняють під час спілкування; мотиви, що спрямовують на дитину; засоби, за допомогою яких відбувається спілкування з іншими людьми [30, с. 86].

Комунікативна функція мови має важливе значення для психічного розвитку дошкільника, оскільки передбачає використання мови як засобу спілкування. Як відомо, діти починають спілкуватися ще до того, як навчаться говорити. У міру розвитку мови їхнє спілкування стає досконалішим. Його ефективність залежить не тільки від знання граматичних правил і значень, а й від уміння висловити конкретну думку в тій чи іншій ситуації. Уміння говорити базується на таких соціальних навичках, як зв'язність мовлення; врахування досвіду, умінь, інтересів і потреб співрозмовника; уникнення домінування в розмові та перебивання співрозмовника; прояв уваги та готовності продовжувати спілкування за допомогою невербальних засобів (погляду, жесту тощо) [29, с. 295-296].

Успішний розвиток мовлення дитини залежить, насамперед, від мовлення дорослих, і особливо батьків. Відомо, що маленька дитина легко наслідує неправильну вимову батьків, сприймає місцевий діалект, діалектизми тощо. Тому науковці А. Богуш і Н. Маліновська рекомендують батькам: «пам'ятати, що їхнє мовлення є взірцем для наслідування, тому воно має бути завжди правильним; стежити за мовленням дитини, своєчасно виправляти мовленнєві недоліки; пам'ятати, що правильне мовлення – запорука успішного навчання дитини у школі; придбати словники, вони будуть порадиниками у вихованні культури мовлення дитини» [7, с. 109].

Сімейне спілкування є основним фактором, що впливає на розвиток спілкування та мовлення дитини. У ранньому дитинстві стосунки з матір'ю, як найближчою і найважливішою людиною в її житті, мають особливе значення для розвитку дитини. Мати, яка виховує маля, повинна бути зрілою і позитивно ставитися до себе та оточуючих. Специфіка мовлення мами, тобто те, як вона

будує спілкування з дитиною – все це сильно впливає на мовний та особистісний розвиток дитини. Велику роль у формуванні психічних функцій, емоційному розвитку та пізнавальної діяльності дошкільника відіграє специфіка сімейного спілкування [29, с. 295-296].

Класифікація форм спілкування з батьками дозволяє розглядати розвиток спілкування у взаємозв'язку з розвитком інших психічних процесів, що залежить від змін інших видів діяльності і багато в чому визначає ці зміни. Слід пам'ятати, що кожна нова форма спілкування базується на попередніх. І основним показником розвитку спілкування є не переважання конкретних контактів, а вміння та способи спілкуватися на різні теми – залежно від ситуації. Чим старша дитина, тим глибше вона використовує всі засоби спілкування і тим легше змінює форму спілкування відповідно до умов діяльності.

Вступаючи в дошкільне дитинство, дитина починає активно цікавитися навколишнім середовищем, відносинами, що відбуваються в ньому. Проте сама вона не може знайти відповіді на ці питання, тому з великою кількістю запитань змушена звертатися до дорослих, адже вони для неї є авторитетними експертами. Саме пізнавальний характер спілкування дозволяє дитині розширити межі незвіданого та загадкового світу, а підтримка батьків, їх постійна допомога забезпечує розвиток мислення дитини, зміцнює її почуття інтелектуальної самодостатності.

Дитину цікавить не лише навколишнє середовище, а й світ міжособистісних стосунків, який вона вперше пізнає також за допомогою найближчих дорослих – батьків. Саме з ними дитина залишається емоційно залежною протягом усього дитинства. Вони сприймають їх як носіїв не тільки життєвого досвіду, а й комплексу привабливих психологічних рис. У разі емоційно позитивних стосунків дитина набуває впевненості в собі, намагається досягти успіху.

Розвиток розумових здібностей та індивідуальних процесів у дітей також істотно визначається впливом спілкування. Т. Гурковська стверджує, що мовлення дитини формується як засіб спілкування, тому час його прояву і темп засвоєння визначаються довербальними етапами комунікативної взаємодії дитини

з батьками. Емоційний контакт з ними визначає бажання і готовність дитини звернутися до батьків. Отже, спілкування з батьками забезпечує збагачення змісту дитячої свідомості, визначає її структуру, актуальний розвиток окремих психічних процесів особистості, свідомості та самосвідомості [24, с. 12].

У структурі психолого-педагогічних причин, які викликають труднощі у комунікації старших дошкільників, важливо виділити (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Психолого-педагогічні причини труднощів у комунікації старших дошкільників

№ з/п	Причина	Характер вираження
1	Соціальна	відсутність спілкування з оточуючими, що зумовлює загальну затримку засвоєння дитиною соціального досвіду: взаємодія сім'ї з дитиною як об'єктом, процес спілкування супроводжується певними установками; стиль спілкування (авторитарний, ліберальний, гіперопічний тощо), який найчастіше обирають батьки
		відсутність повноцінної, відповідної віку активності, що заважає своєчасному функціональному розвитку; вороже ставлення до дитини, нестійке спілкування, сповнене протиріч, що, в свою чергу, формує позицію дитини: опозицію чи пасивність;
2	Педагогічна	авторитарний і ліберальний стилі спілкування педагога з вихованцями
		недостатньо часу в навчальному процесі виділяється на нерегламентовану діяльність старших дошкільників, тобто самотійну гру
3	Психологічна	особливості психіки дитини
		труднощі входження у контакт (постійна сором'язливість, страх, невпевненість і т.д.)
		труднощі, пов'язані з дитячим егоцентризмом (нездатність прийняти іншу людину такою, якою вона є, проявляється егоїзм, упертість)
		труднощі емпатії (невміння співпереживати, труднощі в розумінні внутрішнього настрою співрозмовника та ін.)
		труднощі, пов'язані з відсутністю позитивного ставлення до оточуючих (ворожість, дитячі ревності, приниження і глузування однолітків з метою самоствердження та ін.)
		труднощі, пов'язані з неадекватною самооцінкою дитини (невпевненість у собі, безініціативність у спілкуванні, завищена самооцінка та ін.)
		труднощі, пов'язані з підвищеною емоційно-особистісною залежністю від партнерів по спілкуванню (боязнь виявлення своїх зусиль та індивідуальних особливостей у спілкуванні, відмова від власних інтересів та ін.)

Для подолання наявних труднощів у спілкуванні старших дошкільників необхідні такі умови:

- обов'язковість використання суб'єктивного, шанобливого, розвиваючого спілкування, яке не шкодить і не пригнічує активності дитини;
- запровадження повноцінної взаємодії з дітьми, що не обмежує активності та самостійності дитини;
- реалізація головної умови розвитку дитини – використання діалогічного спілкування;
- формування емоційно-особистісної форми спілкування дитини з близькими та широким колом соціального оточення, яка задовольняє потребу дитини у визнанні, любові, підтримці, що сприяє розвитку мотивів спілкування та співпраці в різноманітних сферах та цікаві заняття для дошкільника;
- принцип гуманізації міжособистісних стосунків, виключення авторитарного стилю керівництва у вихованні дітей, посилення суб'єкт-суб'єктних відносин у спілкуванні дитини з навколишнім світом;
- наповнення життя дитини відчуттям причетності до відкриттів, особистих стосунків, надання свободи у визначенні інтересів, виборі партнерів по спілкуванню та шляхів досягнення мети;
- активізація та стимулювання процесу спілкування дітей шести років педагогами з використанням спеціальних, взаємопов'язаних форм організації навчально-виховного процесу: індивідуальної, групової, підгрупової.

Отже, вміння говорити та спілкуватися формується у дитини, яка правильно розвивається в процесі мовленнєвого досвіду, під впливом мовлення дорослих і залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого середовища, виховання й навчання. Мовлення не є вродженою здатністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним і психічним розвитком дитини, є показником її загального розвитку. Засвоєння дитиною рідної мови відбувається за строгою схемою і характеризується властивими всім дітям рисами.

1.2. Сучасні вимоги до розвитку мовлення дітей молодшого віку за програмами освіти

У дошкільній освіті України відбуваються динамічні, прогресивні зміни, які базуються на оновленні психолого-педагогічних досліджень соціальної сфери дитини. Головною метою освіти в нашій країні є всебічний розвиток дитини як особистості, розвиток її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального та культурного потенціалу особистості. Важлива роль у досягненні цієї мети відводиться дошкільному вихованню, адже в цей період дитина вчиться жити серед людей, формуються основи наукового світогляду та світобачення. Найважливішим досягненням раннього дитинства є оволодіння мовленням, яке полягає в оволодінні рідною мовою, розвитку вміння користуватися нею як засобом пізнання навколишнього середовища, засвоєння людського досвіду, саморегуляції, спілкування та взаємодії. На зміст і динаміку цього процесу істотно впливають вікові та індивідуальні особливості та стиль спілкування суб'єктів взаємодії в системі «дитина – дорослий». Остання виступає моделлю мовленнєвого самовираження дитини, формування її як мовленнєвої особистості. Власне, на цьому наголошує нова редакція Базового компонента дошкільної освіти в Україні, де «Мовлення дитини» визначено як один із основних напрямків виховання. Це свідчить про важливість своєчасного розвитку мовлення дитини з ранніх років через сензитивність до мовленнєвої чутливості та його значення у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності на наступних етапах її особистісного розвитку [1, с. 2].

«Базовий компонент дошкільної освіти є засвоєння її змісту як завершеного етапу, спланованого на весь період дошкільного дитинства, формування мінімально достатнього та необхідного рівня освітніх компетентностей дитини перших 6 (7) років життя, що забезпечує повноцінний психофізичний і особистісний розвиток і психічну готовність до навчання в школі. Вимоги щодо обсягу необхідної інформації, життєвих умінь і навичок, системи ціннісного ставлення до світу і себе, зазначені в Базовому компоненті дошкільної освіти, є

обов'язковими для виконання всіма учасниками освітнього процесу в дошкільних закладах, незалежно від їхнього підпорядкування, типу і форми власності» [1, с. 2].

Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що вирішення проблем (а саме усунення труднощів у спілкуванні) слід починати з дошкільного дитинства, оскільки саме в цей період закладаються основи оптимістичного світогляду. Набуття дитиною дошкільного віку різноманітних компетентностей відбувається в рамках різноманітних видів діяльності (ігрової – проводиться для дітей дошкільного віку; рухової; природничої; предметної; образотворчої, музичної, театральної, літературної; сенсорно-пізнавальної та математичної; мовленнєвої; соціокультурної та інші) [1, с. 3].

Сьогодні педагогам дошкільних закладів важливо усвідомити свою роль у формуванні та розвитку мовленнєвої особистості сучасного дошкільника. В першу чергу необхідно керуватися Базовим компонентом дошкільної освіти, який визначає мовлення як одну з освітніх ліній. Освітня лінія «Мовлення дитини» забезпечує засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, основних принципів використання мови в різноманітних життєвих ситуаціях. Оволодіння мовою як засобом пізнання та способом специфічного міжособистісного спілкування є найважливішим досягненням дошкільного дитинства. Мова відіграє роль «каналу спілкування» для отримання інформації з позамовних сфер буття, засобу пізнання світу від конкретно-чуттєвого до понятійно-абстрактного, забезпечує виховання духовно-емоційне. Розвиток дитини через органічний зв'язок з народним вихованням складається з різноманітних видів говоріння та аудіювання, під час яких формуються мовленнєві навички та вміння» [1, с. 3].

Саме Базовий компонент визначає набір компетентностей, які має набути дошкільник до випуску з ДЗ (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Контрольні очікування рівнів мовлення освітньої лінії «Мовлення дитини» від дитини раннього віку в ДЗ

Зміст освіти	Результати освітньої роботи
1	2
<p>ЗВУКОВА КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ</p>	<p>Розрізняє мовні і немовні, близькі і схожі звуки рідної мови; має розвинений фонематичний слух і мовленнєве дихання; регулює темп мовлення та гучність голосу залежно від ситуації; виявляє неточності у вимові звуків у словах та вживанні наголосу; використовує мовні, інтонаційні та немовні засоби виразності. Здійснює звуковий і складовий аналіз слів; виокремлює голосні, приголосні, тверді, м'які звуки, наголос у словах; розрізняє слова: «звук», «буква», «слово», «склад», «речення»; складає речення, виділяє послідовність слів у реченні, складів та звуків у словах; знає алфавітні назви букв; володіє руховими навичками, необхідними в подальшому для навчання письма</p>
<p>СЛОВНИКОВА РОБОТА</p>	<p>Має збалансований словниковий запас із різних освітніх ліній: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина у світі культури», «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»; добирає найбільш точні слова відповідно до ситуації мовлення; називає ознаки, якості, властивості предметів, явища, події; вживає слова різної складності, синоніми, антоніми, епітети, метафори, багатозначні слова; фразеологічні звороти; знає прислів'я, приказки, утішки, загадки, скоромовки; володіє формулами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації (привітання, прохання, вибачення, подяка, комплімент), формами звертання до дорослих і дітей</p>
<p>ГРАМАТИЧНА ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ</p>	<p>Вживає всі частини мови (іменники, дієслова, прикметники, частки, вигуки, сполучники і сполучні слова); утворює різні форми дієслів і прикметників; практично засвоює всі граматичні категорії (рід, число, відмінкові закінчення) та поодинокі граматичні форми; узгоджує слова у словосполученнях і реченнях згідно з мовними нормами; створює нові слова за допомогою суфіксів, префіксів, споріднені і однокореневі слова; володіє елементарними навичками корекції та самокорекції мовлення, помічає і виправляє помилки; вживає різні за складністю типи речень (прості, складні, складносурядні, складнопідрядні зі сполучниками і сполучними словами)</p>
<p>ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ</p>	<p>Вільно, невимушено вступає в розмову з дітьми, дорослими (як знайомими, так і незнайомими); підтримує запропонований діалог відповідно до теми, не втручається в розмову інших; будує запропонований діалог відповідно до теми; відповідає на запитання за змістом картини, художнього твору; виконує словесні доручення, звітує про їх виконання; вміє запитати, відповісти на запитання, заперечити, подякувати, вибачитися, розповісти про себе, започаткувати діалог, передавати словами і мімікою свою готовність спілкуватись, обмінюватись інформацією, брати почуте до уваги, домовлятися; ввічливо ставиться до партнерів по спілкуванню; виявляє свою зацікавленість у розмові, щирість висловлювання, враховує емоційний стан співрозмовників; розуміє, що словом можна не лише підняти настрій, але й образити; вживає лагідні, пестливі слова</p>

Продовження табл. 1.2

1	2
МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ	Складає різні види розповідей: описові, сюжетні, творчі (розповіді-повідомлення, роздуми, пояснення, етюди), переказує художні тексти, складає розповіді як за планом вихователя, так і самостійно; розповідає про події із власного життя, за змістом картини, художніх творів, на запропоновану тему, за ігровою та уявлюваною ситуаціями, за результатами спостережень та власної діяльності; самостійно розповідає знайомі казки, вміє пояснити хід наступної гри, майбутній сюжет малюнка, аплікації, виробу; планує, пояснює і регулює свої дії
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ДЕРЖАВНА	Розуміє, що в Україні українська мова є державною; розрізняє близькі, але неоднакові звуки рідної та української мов; розпізнає нові звуки; правильно і чітко вимовляє всі звуки української мови та наголошує слова відповідно до орфоепічних норм української мови; слухає і розуміє мовлення дорослих, казки, оповідання, вірші, запам'ятовує їх; володіє діалогічним мовленням: ініціює, продовжує і завершує діалог, використовуючи етикетну українську лексику; переказує невеличкі тексти та казки, складає різні типи розповідей (описові, сюжетні, з власного досвіду тощо) як за зразком вихователя, так і самостійно; спілкується українською мовою залежно від ситуації

Педагог повинен прагнути досягти успіху, повинен вміти формулювати і задавати запитання, які стимулюватимуть розумову діяльність дітей, повинен забезпечувати позитивний емоційний клімат у групі, створювати атмосферу довіри, доброзичливості, інтересу до найменших успіхів кожного з них. Сьогодні кожному педагогу важливо усвідомлювати і пам'ятати, що методи роботи з дітьми над розвитком їх мовлення не змінилися, а змінився характер їх застосування та змінилась позиція педагога і дітей у процесі їх застосування. Паралельно з традиційними з'явилося багато інноваційних методів та засобів розвитку мовлення дошкільників, а саме побудова занять у формі словесних подорожей у світ казки, фантазії, природи, мистецтва, звуків, кольорів тощо. У зв'язку з сучасною вимогою обмеження організованого навчання на уроках на користь збільшення часу для особистісного самовизначення дитини в умовах розвивального середовища, робота з розвитку мовлення повинна виходити за межі організованого навчання, набувати різноманітних форм індивідуальної роботи, метою якої є закріплення мовленнєвих умінь і навичок, набутих дітьми на заняттях. Для успішного розвитку мовлення велике значення має повсякденна практика мовлення дітей під час гри, праці, різних побутових процесів і

прогулянок. Для формування навичок розмовного мовлення, культури мовленнєвого спілкування необхідні природні життєві ситуації, реальні та зрозумілі дітям мотиви їх мовленнєвої діяльності [29, с. 295-296].

Отже, цілеспрямований комплексний вплив в умовах дошкільного закладу та сім'ї має бути спрямований на збагачення емоційно-особистісних контактів дітей з дорослими та однолітками, задоволення потреб дітей у різнобічному чуттєвому пізнанні та дослідженні навколишнього матеріального світу через провідні види діяльності для старшого дошкільного віку – творча гра. Саме завдяки комунікативно-ігровій діяльності дитина набуває досвіду, збагачує знання, формує практичні навички та вміння, формує погляди та переконання, розвиває духовні потреби, естетичні почуття, формує характер.

1.3. Використання ігрового та театралізованого мистецтва в розвитку мовлення дітей раннього віку

Розвиток мовлення тісно пов'язаний з діяльністю. Під час певної діяльності люди завжди спілкуються. Поєднання діяльності однієї людини з діяльністю інших створює спільну дію. Сутність спілкування полягає у взаємодії суб'єктів діяльності. Спілкування збагачує діяльність, розвиває і створює нові зв'язки і стосунки між людьми. Як відомо, дошкільний вік сензитивний до розвитку комунікативних навичок, що відбувається, переважно, під час творчих ігор. Знецінення ролі самодіяльності та її фактична заміна дидактичними іграми в певному віці, насамперед, шкодить розвитку комунікативної діяльності дошкільників, перешкоджає формуванню їх творчої ініціативи [29].

Основним видом дошкільного віку є гра. Гра як діяльність займає найважливіше місце в розвитку дошкільнят. Це активізує дитину, сприяє підвищенню її життєвих сил, задовольняє особисті інтереси та суспільні потреби [21, с. 167]. Саме на етапі дошкільного дитинства чітко простежується зв'язок мови з мовленням і грою. Дитяча гра є найбільш доцільною формою організації життєдіяльності дитинства в дошкільному віці, ефективним методом і засобом

реалізації освітніх завдань у всіх напрямках розвитку особистості дитини. Гра є одним із основних елементів виховного процесу дітей раннього віку. Базовий елемент дошкільної освіти підкреслює освітня лінія «Гра дитини», яка передбачає «...розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх, партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає до обміну думками, оцінювання себе й інших, заохочує до імпровізації, висловлювання власних оцінно-етичних суджень» [1, с. 6].

Організуючи процес ігрової діяльності та розширюючи межі мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, не можна забувати, що вся система спілкування і сприйняття у дитини шостого року життя повинна проходити в «предметному» типі відносин. Чинники, що забезпечують розвиток структурних елементів мовлення в поєднанні мовленнєвої та ігрової діяльності, а саме (К. Карасьова):

- спеціальна організація цих занять на основі особистісної моделі взаємодії їх учасників (вихователів і дітей) і на основі гуманістичного підходу;
- система мовленнєвої технології, спрямована на перехід дитини від репродуктивної до творчої мовленнєво-ігрової діяльності;
- функціональний характер мовленнєвої діяльності та ігрової діяльності.

Гра стимулює розвиток мовлення та сприяє усуненню труднощів у спілкуванні дошкільнят ще й тому, що вона здатна подарувати дитині дошкільного віку масу позитивних емоцій, які так потрібні їй для здорового психічного та фізичного розвитку. Сучасний стан проблеми розвитку самостійних ігор, під час яких дитина опановує навички спілкування з однолітками, свідчить про те, що в дошкільному дитинстві слід приділяти більше уваги процесу формування та розвитку провідного виду діяльності. Оскільки творча гра за своєю природою, походженням і змістом має соціальний характер, розвиток спілкування відбувається на рівні «дитина – дитина» або «дитина – група дітей», що

забезпечує умови для збереження фізичного та психічного здоров'я дітей дошкільного віку. Таким чином, саме творча гра дозволяє дитині самотійно відтворювати світ дорослих, налагоджувати міжособистісні взаємодії, відтворювати гру та налагоджувати реальні стосунки з іншими дітьми, що є основою для поступового розвитку комунікативної компетентності у спілкуванні та забезпечує успіх у повсякденному житті, оволодіння будь-яким видом діяльності в майбутньому [29].

Умовно виділяють три класи ігор:

- 1) ігри за ініціативою дитини (творчі);
- 2) ігри за ініціативою дорослих за готовими правилами (дидактичні, рухливі);
- 3) народні ігри (створені людьми) [21, с. 167].

Провідне місце в іграх дітей займають іграшки. Перш за все, вони повинні бути безпечними, цікавими, привабливими, зрозумілими, але простими. І не тільки привертати увагу дитини, а й пробуджувати та активізувати її мислення. [23, с. 20]. Базовий компонент дошкільної освіти містить вимоги до випускника дошкільного закладу в царині освітньої роботи з театрального виховання, а саме: «орієнтуватися в основних видах театрального мистецтва, вирізняти гуманний зміст і колективний характер театральної вистави; виявляти особисту позицію, інтегровані навички під час перевтілення у сценічний образ (позитивний, негативний), створювати його за допомогою експресивних засобів (мовлення, міміка, жести, рухи, музика, танці, спів). Запам'ятовувати сюжетну послідовність спектаклю, своєчасно включається в дію. Творчо застосовувати художньо-мовленнєвий і музично-пластично-пісенний досвід у театралізації гри, сценки, самотійно вигаданої казки, творів інших літературних жанрів» [1, с. 10].

Н. Жир переконана, що «театралізація – це не тільки хороший спосіб розвитку зв'язного мовлення, а й найлегший варіант засвоєння елементів мовленнєвого спілкування» [28].

У театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Реалізація потреб дитини у театралізованій діяльності

Театралізована діяльність дитини дошкільного віку має види і напрямки (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Види і напрямки театралізованої діяльності дитини раннього віку

Види театралізованої діяльності	Зміст виду	Напрямки театралізованої діяльності	Зміст напрямку
1	2	3	4
Сприймання театрального видовища →	сприяє засвоєнню найкращих форм літературного мовлення	Пізнавальний →	формування у дитини конкретних знань, умінь, уявлень про театр, театральної термінології; включає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприйняття
Театралізована гра →	Спрямована на активізацію словника і зв'язного мовлення, сюжетоскладання	Ігровий →	створення сприятливих умов для гри, заохочення дитини до імпровізації, використання набутих у грі знань; включає ігри-драматизації та ігри-імпровізації

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
Підготовка театральної вистави →	Репетиції, відпрацювання виразності мовлення	Сценічний →	у дитини формується театральна діяльність, елементи сценічної виразності, навички; включає репетиції, вправи, роботу в театральному гуртку, підготовку вистави

Різновидом творчої гри є театралізована діяльність. Вона пов'язана з рецепцією творів театального мистецтва та відтворенням набутих уявлень, вражень і почуттів в ігровій формі. Особливу групу складають театральні іграшки та костюми для різних персонажів, атрибути, що доповнюють створювані образи. Це театральньо-ігровий матеріал (іграшки, ляльки, фігурки літачків, фігурки пальців), елементи костюма (головні убори, різноманітні шапки, коміри, манжети тощо). У дитсадках активно використовуються лялькові фігурки та декорації, виготовлені вихователями та самими дітьми.

Ключові поняття театралізованої діяльності: сюжет, сценарій, вистава за сюжетом літературного твору, театралізація, розповідання казки. Любов Артемова поділяє театральні ігри залежно від їх виду та конкретного сюжетного змісту на дві основні групи: режисерські ігри та ігри-драматизації.

У режисерській грі дитина як режисер і водночас «лектор» організовує театр-майданчик, акторів і виконавців, у яких виступають ляльки. В іншому випадку в ролях акторів, сценаристів і режисерів виступають самі діти, які під час гри визначають, хто буде грати, яку роль і що робитиме.

Ігри-драматизації створюються за готовим сюжетом літературного твору чи театральної вистави. План гри та послідовність дій визначаються заздалегідь. Така гра для дітей важча, ніж наслідування побаченого в житті, оскільки необхідно зрозуміти і відчувати образи героїв, їхню поведінку, запам'ятати текст твору (послідовність дій, репліки героїв). У цьому полягає особливе значення ігор-драматизацій – вони допомагають дітям краще зрозуміти ідею твору, відчувати його художню цілісність, сприяють розвитку виразності мови і рухів [35, с. 58].

Під час театралізованої гри стимулюється активне мовлення за рахунок розширення словникового запасу та вдосконалення артикуляційного апарату. Дитина пізнає багатство рідної мови, її виразність. Використовуючи виразні засоби інтонації, відповідні характеру героїв та їхнім вчинкам, він намагається говорити виразно, щоб усі його розуміли. Також формується діалогічна мова, насичена емоційністю. Діти краще розуміють зміст твору, логіку і послідовність подій, їх розвиток і причинно-наслідкові умови. Театралізовані ігри сприяють засвоєнню елементів мовного спілкування (міміки, жести, пози, інтонації, модуляції голосу) [2, с. 45].

Під час роботи над виразністю слів персонажів, як підкреслює Р. Й. Жуковська, активізується словниковий запас дитини, удосконалюється звукова культура мовлення, інтонація. Виконуючи цю роль, дитина чітко і виразно промовляє текст, опановує літературну мову. Удосконалюється її діалогічне мовлення та його граматичний лад [2, с. 41; 6, с. 112].

Театральномовленнєва діяльність акцентує увагу на розвитку мовлення дошкільників, адже кожен із компонентів цієї діяльності: сприйняття літературних творів засобами театру, театралізована гра як гра для себе та інсценізація як підготовлений виступ дітей для глядачів – виконує свої завдання. І, нарешті, театралізація через гру є засобом самовираження та самореалізації дитини. Важливою умовою забезпечення успіху театральних занять є особиста зацікавленість педагога в цьому виді діяльності дітей. На думку В. О. Сухомлинського, для того, щоб діти могли яскраво передавати художні образи, у свідомість дитини має бути передана хоча б одна іскра з вогню їхньої творчості [55, с. 188 – 200].

Педагог повинен формувати позитивну взаємодію між дітьми, вчити координувати дії з іншими учасниками театралізованої гри, залучати дітей до спільних ігор. У зв'язку з цим у дошкільників розвивається увага до однолітків, уміння узгоджувати власні дії з іншими, враховуючи їхні інтереси, тобто розвивається потреба у спільних іграх. Учитель повинен ставитися до дітей толерантно, спокійно і рівноправно. З боку вчителя неприпустимі крик,

роздратована і гучна розмова, постійні зауваження. Мова вчителя – взірець для наслідування.

Таким чином, у роботі з дошкільнятами слід використовувати театралізовані заходи. На думку багатьох вчених, театральна діяльність є одним із компонентів художньо-мовленнєвої діяльності та засобом формування гарного, образного літературного мовлення, що дає змогу дитині виразити свої емоції, ставлення до літературного образу, увійти в роль казки, персонаж казки, самостійно будувати зв'язне висловлювання. Активність і зацікавленість дітей під час гри-драматизації покращують результати роботи. Театральна діяльність допомагає дитині у всебічному розвитку з урахуванням індивідуальних особливостей кожного дошкільника.

Висновки до розділу 1

1) здатність до мовлення та до спілкування формується в дитини, яка розвивається нормально, у процесі мовленнєвого досвіду, під впливом мовлення дорослих і залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого оточення і від виховання та навчання. Мовлення не є вродженою здібністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним і розумовим розвитком дитини та служить показником її загального розвитку. Засвоєння дитиною рідної мови проходить у строгій закономірності і характеризується рисами, загальними для усіх дітей;

2) творча гра та театралізована діяльність визначені як один з компонентів освітнього процесу в Базових компетентностях дошкільної освіти України. Цілеспрямований комплексний вплив в умовах дошкільного закладу та сім'ї має бути направлений на збагачення емоційних та особистісних контактів дітей з дорослими і однолітками, на задоволення потреби дітей в різноманітному чуттєвому пізнанні і дослідженні предметного світу навколо себе через провідний для старшого дошкільного віку вид діяльності – творчу гру. Саме завдяки спілкуванню та ігровій діяльності дитина засвоює досвід, збагачується знаннями,

формується практичні уміння та навички, виробляються погляди та переконання, формується духовні потреби, естетичні почуття та закладається характер;

3) театралізована діяльність повинна використовуватися в роботі з дітьми дошкільного віку. На думку багатьох вчених театралізована діяльність, є одним з компонентів художньо-мовленнєвої діяльності та засобом розвитку гарного, образного, літературного мовлення, що дає дитині змогу виразити свої емоції, ставлення до літературного образу, ввійти в роль казкового персонажа, самостійно побудувати зв'язне висловлювання. Активність та зацікавленість дітей під час гри-драматизації покращує результати роботи. Театралізовані заняття допомагають дитині розвиватися всебічно, враховуючи індивідуальні особливості кожного дошкільника.

РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Методи, методики дослідження стану використання театралізованих дій для розвитку мовлення в умовах дошкільної освіти

Проходження переддипломної практики мало на меті зібрати матеріал для вивчення теми нашого магістерського дослідження. Експеримент проходив в кілька етапів.

Етап I – було ознайомлення з дитячим навчальним закладом та двома групами.

Етап II – початкове спостереження за дітьми, їх іграми, заняттями, темпераментом, характером. Знайомство з усіма і входження в контакт як вихователя. Це робилося для того, щоб діти звикли до контакту, вільно розкрили свої здібності, відчували себе спокійно під час проведення експериментів, сприймали їх як цікаву гру.

Для оцінки творчих задатків дітей і вміння їх включатися в казку, вибудувувати ланцюжок спілкування, рівень уяви, образності мислення ми використали тестування в обох групах за методикою «Творча уява», яку розробили Г. Лавретьєва та Т. Титаренко. Уся методика подана в Додатку А.

Метою методики «Творча уява» за Г. Лаврентьєвою та Т. Титаренко було визначення рівня розвитку творчої уяви, а саме: здатності дитини до незвичайних підходів до вирішення завдань, вмінні подумки сполучати образи в нові поєднання та комбінації, уявляти можливі зміни дійсності.

Вікова група: 3 роки. У ході роботи дітям пропонувалось за допомогою восьми геометричних фігур різного кольору та форми якнайяскравіше передати форму казкового персонажу. Результати інтерпретуються відповідно до правильності обраної фігури. За кожну правильно обрану фігуру (будинок – квадрат, лисичка – трикутник, їжачок – овал і т.д.) дається один бал, усього вісім балів.

Інструкція проведення тестування «Творча уява» передбачає самостійність мислення дошкільників, здогадливість, уміння швидко орієнтуватись у проблемній ситуації, яскравість нових образів. Творча уява є основою творчих здібностей дитини.

Опитування проводилось саме між дітьми. На початку експерименту в вересні 2023 року.

За результатами дослідження нами було вибрано групу, яка мала менший відсоток розвитку творчої уяви. Нею виявилась група «Метелик».

Група «Метелик» - експериментальна. Кількість дітей в групі 14 осіб. Вік дітей 2-3 роки. Група «Капітошка» - контрольна. Кількість дітей в групі 14 осіб. Вік дітей 2-3 роки. Вибір груп був очевидним за однаковим віковим цензом, кількістю. Звісно, відвідуваність обох груп була завжди різною. Проведення ключових опитувань на початку і в кінці дослідження відбувалося з наявністю максимальної або стовідсоткової присутності дітей в групах.

Етап III – проведення опитування батьків дітей з обох груп за розробленим нами тестом оцінки творчих здібностей їх дітей (Додаток Б).

Вибір даної нескладної анкети для батьків був через те, що його можна було провести швидко на початку чи в кінці дня, коли батьки приходять за дітьми. Це скорочувало час отримання відповідей і могло бути проведене під час переодягання дитини.

Етап IV – проведення серії занять з розвитку мовлення саме з застосуванням театралізованих сценок, використанням знайомих казкових героїв, входження в їх образи, вибір ролей, які підходили дітям під час навчання.

Етап V – повторне тестування дітей та батьків за тими ж питальниками. Виявлення розбіжностей, аналіз.

Тривалість усього дослідження з вересня 2023 року по травень 2024 року. Результати дослідження опишемо в наступному питанні.

2.2. Аналіз застосування театралізованої діяльності в роботі вихователів ДНЗ

Перший етап передбачав ознайомлення з дітьми в обох групах «Капітошка» та «Метелик». Знайомство відбувалося поіменно. Потім, перед проведенням тестування батьків та дослідження творчості дітей, ми по одному тижню спостерігали за іграми і заняттями дітей в кожній групі.

Сюжетно-рольова гра посідає особливе місце в житті дітей і є невід'ємною складовою дитинства. У ній дитина відображає різні події життя, які сам спостерігає, про які йому читають або розповідають, розігрує взяті на себе ролі. Зміст дитячих ігор відбиває навколишню дійсність і змінюється зі зміною соціальних умов.

У грі пробуджується і розвивається фантазія. Дитина створює образи своїх ігор, комбінуючи і поєднуючи в уяві те, що сама бачила або пережила, з тим, про що їй розповідали або читали. Отже, гра – наслідування, а не копіювання життя, перше випробування своїх можливостей.

Здавалося б, виховні можливості гри неоціненні! Але що ми сьогодні бачимо на практиці? Попри всі розмови про важливість цієї форми діяльності дитини, гра як основний метод виховання і навчання недооцінюється і недостатньо використовується.

Існують два протилежні і однаково хибні погляди на сюжетно-рольову гру: вона або трактується як засіб для «самовиховання» і вихователь при цьому відмежовується від керівництва нею, що неправильно. Або друга крайність – організація гри «під диктовку», коли вона повністю регламентується дорослим (тема, задум, сюжет, розподіл ролей).

У першому випадку вихователь випускає зі своїх рук ефективний засіб впливу на дітей. У другому – педагогічна цінність гри втрачається, оскільки, позбавляючи дітей самостійності, вона перестає бути такою.

Таким чином, керівництво грою – справа складна й копітка і часто пов'язана з певними труднощами для вихователів. Як же визначити оптимальну міру участі дорослих у творчій грі?

Відомий психолог М. Менджерицька вважає: щоб забезпечити самостійність та ініціативу малюків, не ігнорувати їхніх інтересів, треба добре знати психологію дітей, особливості їхніх ігор, а також розуміти кожну дитину, її переживання. Вихователь має навчитися спостерігати гру, розуміти її, тільки тоді він зможе керувати нею, спрямовувати її з метою різнобічного виховання своїх підопічних. Спостереження – важливий засіб вивчення дитини.

Як навчитися спостерігати за грою? Насамперед треба чітко уявити собі поставлену мету, що визначається педагогічним значенням гри. Важливо правильно зрозуміти у що саме діти грають, які теми їх особливо цікавлять. Спостерігаючи, як виникає гра, бажано проаналізувати, які враження її викликали, хто ініціатор. Варто простежити: постійна чи змінюється тема гри, чим це зумовлено, що заважає дітям довести свій задум до завершення, які іграшки використовуються в грі, як складаються стосунки між вихованцями, хто виконує головну роль, хто – другорядні, які конфліктні ситуації виникають і як вони розв'язуються.

Спостерігаючи дитячі ігри кожного дня, вихователь може багато чого дізнатися про своїх підопічних. Дитячі ігри бажано записувати. Такі записи потім показують як діти розвиваються. Не варто робити дуже детальні записи. Досить відзначити головне. У записі бажано відобразити і участь дорослого в грі, прийоми керування нею – вдалі та невдалі, свої сумніви та помилки. Спостереження за грою дають педагогові цінний матеріал для подальшої роботи, підказують, що саме потребує особливої уваги.

Сюжетно-рольова гра має бути відображена в плані педагогічної роботи.

Зрозуміло, неможливо заздалегідь передбачити, в яку гру і як гратимуть діти. Але педагог може і повинен систематично обдумувати прийоми впливу на гру, виховання малят у грі. У плані, зокрема, слід передбачити новий матеріал для

гри, а також включити туди інформацію про роботу, яку під час гри проводитиме вихователь.

У методиці керівництва грою можна виділити такі питання:

1. Вплив на зміст гри.
2. Допомога в здійсненні задуманого.
3. Створення доброзичливих взаємин між дітьми.

Вплив на зміст гри – важлива складова керівництва, що визначає поведінку дитини, спрямовує її думку. Оскільки дитина бере сюжети для гри з власного життєвого досвіду, найголовніший шлях для збагачення її змісту – ознайомлення з навколишнім світом через спостереження, розповіді, читання, ляльковий театр, тощо. І тут виникає слушне запитання: чому в одних педагогів ігри дітей дуже змістовні, їх основні теми – побут сім'ї, життя в дитячому садку, праця дорослих, свята, суспільні події тощо, а в інших вони примітивні, одноманітні, незважаючи на те, що діти отримують багато вражень. Отже, як виявляється не всі враження переходять в ігри. Чому? Вихователь тут має допомогти дітям.

Простежимо, як виникає гра, як дитина обирає її тему. Звичайно діти починають гратися, не замислюючись, йдучи за образами, що на цей момент виникли в їхній свідомості. Часто тема гри визначається постійними, звичними враженнями життя («дочки-матері», «дитячий садок», «будівництво», «вуличний рух», «перукарня», «лікар» тощо). Інколи переважають яскраві враження – свято, поїздка, вистава тощо. Часто спостерігаються і такі факти: випадкове враження викликає цілий ланцюжок асоціацій, нагадуючи дитині про бачене раніше, дає ідею для гри. Це може бути якийсь предмет, принесений дитиною із дому. Наприклад хтось із дітей приніс військовий кашкет, червону шапочку або коробочку з-під ліків, крему і діти відповідно починають розігрувати казку або гру в моряків, лікаря, перукаря тощо.

Однак ці предмети тільки тоді стануть стимулом для гри, якщо в дітей є інтерес до цієї теми, яскраві враження, пов'язані з нею, необхідні знання. Таким чином, іграшка, предмет, костюм можуть дати ідею гри, спрямувати її зміст.

Можна підказати дітям тему нової гри. Це доцільно в тому разі, якщо вихователь упевнений, що його пропозиція справді зацікавить малят, що вона пов'язана з враженнями і переживаннями дітей. Наприклад, діти захоплені ляльковим театром, часто згадують п'єсу, яку побачили нещодавно, висловлюють бажання подивитися її ще. Пропозиція вихователя самим влаштувати театр зустрічається із захопленням.

Деякі ігри рідко виникають без участі вихователя, наприклад ігри на казкові сюжети. Ці ігри, звичайно, цікаві, захопливі, дуже подобаються дітям. Однак далеко не в усіх дошкільних закладах вони проводяться, оскільки потребують вищого рівня розвитку уяви та мислення, ніж відображення того, що діти бачать у житті. Вони не завжди здогадуються, що можна пограти в казку. Але якщо вихователь подасть таку ідею, вона зустрічається з ентузіазмом, а згодом діти й самі стають ініціаторами ігор за мотивами казок.

Деякі вихователі вважають, що гра за сюжетами казок потребує особливої підготовки: розучування ролей, виготовлення декорацій, костюмів. Але це не зовсім так. Вона зовсім не обов'язково має бути виставою, яка розігрується для глядачів. Це – звичайна гра, тільки сюжет її береться не з життєвих спостережень, а з книжки. І звичайно ж, розігруючи казку, діти вносять в неї елементи своєї власної фантазії.

Спостерігаючи за дитячими іграми, вихователь інколи помічає, що задум у малят гарний, цікавий, але для його розкриття їм бракує знань, умінь, уяви. Щоб підтримати таку гру, сприяти її розвитку, треба розширити знання дітей, запропонувати їм нові іграшки та матеріали.

У грі діти по-своєму виконують задумане і часто відображають життя непослідовно, наївно, але ж саме самотійність і надає грі особливої принадності. Велику помилку роблять педагоги, які грубо втручаються у гру, глузують з дітей, намагаються надати їй «дорослої» логічності, послідовності.

Якщо ж діти і справді потребують допомоги і керівництва з боку дорослих, педагог має дотримуватися таких правил: викликати активність, ініціативу дітей,

бережно ставитися до образів, створених у грі, заохочувати винахідливість, підтримувати інтерес.

Вище вже йшлося про те, що в грі дитина ставить мету і намагається її реалізувати. Вихователь має навчити дитину доводити до кінця задумане, не відступати перед труднощами. Наприклад, хлопчик натхненно береться за виготовлення макета літака, але справа в нього не йде, він не знаходить потрібного матеріалу, макет ламається. Зрештою, дитині це набридає і, кинувши незавершену роботу, вона переходить до іншої гри. Цього не буде, якщо вихователь своєчасно помітить, що в малого виникли труднощі, дасть йому потрібний матеріал, порадить, як зробити макет стійким, висловить своє схвалення.

Граючись, діти подекуди змінюють дійсність, неточно передають життєві події. Це не має викликати занепокоєння, тому що дитина передає власне ставлення до зображуваного, комбінує свої враження, переживання. Не варто поправляти вихованця, коли він у грі поєднує казку й реальне життя, вигадує факти, яких не було і не може бути. Проте не всяку заміну дійсності можна вважати проявом творчості. Часто це пов'язано з браком знань, неправильністю уявлень, і тоді дитині треба пояснити незрозуміле. Можливо, такі пояснення не завжди доречні під час гри, оскільки можуть порушити ігровий настрій, збентежити дитину. Але по закінченні гри треба все розставити на свої місця.

Допомога вихователя потрібна в організації колективної гри. Адже діти не завжди вміють домовитися між собою, правильно визначити послідовність дій, від чого гра може розпастися. Навіть за таких обставин педагог не повинен відкрито брати на себе роль організатора – це може призвести до того, що вся ініціатива перейде в його руки. Завдання дорослого – тактовно та обережно спрямувати гру, внести в неї певний лад.

Наприклад, діти грають у «цирк». Розставлені стільці для глядачів, облаштовані сцена, каса, зроблені квитки, глядачі всілися на місця, чекають. Очікування швидко набридає, діти починають вставати, стрибати, збудження зростає – ось-ось гра зірветься. У такому випадку варто підійти до «директора

цирку» й запитати в нього, чи є програма вистави, хто її вестиме, звернутися до глядачів з поясненням причини затримки. Таким чином порядок наводиться, і вистава починається. Вихователь може сприяти реалізації ігрових задумів своїх підопічних доборою потрібних матеріалів, порадою, заохоченням, інколи своєю рівноправною участю у грі.

Уваги потребують взаємини дітей у процесі гри. Від педагога великою мірою залежить, чи будуть вони дружніми, товариськими. Дуже бажано, щоб у дітей були гарний настрій і самопочуття, щоб вони активно брали участь у грі. А для цього треба навчити їх гратися індивідуально, і маленькими групами, і великим колективом [18, с. 6-7]. Індивідуальні ігри важливі тому, що дають дітям раннього віку можливість заспокоїтися, погратися улюбленою іграшкою. Педагог повинен сам з повагою ставитися до занять дітей, і привчати своїх вихованців поважати справи своїх товаришів.

Найчастіше діти грають невеличкими групами (3-5 осіб), об'єднуючись за інтересами, симпатіями. Саме під час такої спільної діяльності і починають зароджуватися дружні взаємини, що ґрунтуються на спільних переживаннях, колективній творчості. Великі колективні ігри спостерігаються рідше, тому що організувати їх набагато складніше. Важко забезпечити кожній дитині активну роль. Але такі ігри, як «Свято», «Театр», «Цирк» тощо, потребують великої кількості учасників, а інколи об'єднують усю групу.

У колективних іграх особливо помітні відмінності в характері дітей, в їхньому розвитку. Відтак виникає і нерівноправне становище дітей в іграх. Одні завжди командують, інші підкоряються, одні сміливо виявляють ініціативу, інші навіть не наважуються щось пропонувати. Завдання вихователя допомогти кожній дитині знайти своє місце в грі, домогтися, щоб дитину визнали товариші. Робота ця копітка, тривала й важка. Необхідно добре зрозуміти малюка, знайти до нього індивідуальний підхід, підтримати впевненість у своїх силах.

Назвемо деякі прийоми, які можна застосовувати у таких випадках.

1. Підтримати вдалу ініціативу дитини та допомогти в її реалізації.

2. Виявити сильні сторони дитини, допомогти зрозуміти, чим вона може бути корисною для загальної гри і зробити так, щоб інші діти це побачили та оцінили.

3. Якщо в грі, яку організували діти, мало активних ролей, вихователь пропонує нові ролі, що робить і саму гру змістовнішою та цікавішою, і дітям дає більше задоволення.

Вихователь має весь час тримати руку «на пульсі життя» – не придушувати корисну ініціативу інших дітей, але й протистояти виявам самовпевненості, зазнайства у дітей-організаторів. Тут можуть бути різні варіанти: вихователь допомагає проявити себе іншим дітям, веде індивідуальну роботу з лідерами. При цьому висуває до них вищі вимоги, ніж до інших, доручає відповідати за порядок, організацію гри, дотримання встановлених правил.

Отже, роль вихователя в організації та проведенні дитячої гри складна й багатогранна. Він впливає на її зміст, допомагає своїм підопічним реалізувати ігровий задум, регулює дитячі взаємини. Інколи сам стає учасником гри. Це робиться для того, щоб порадувати дітей, об'єднати їх, спрямувати їхні дії. При цьому вихователь не бере на себе головної ролі. Він – просто глядач у театрі, пасажир у потязі, пацієнт у лікарні. Але і така скромна роль допомагає йому спрямовувати гру в правильне русло. Та навіть і не беручи активної участі в грі, педагог разом зі своїми вихованцями зацікавлено спостерігає за розвитком подій і допомагає створити ігрові образи та підтримати їх і зберегти. Коли в ході гри треба дати дитині пораду, допомогти їй, вихователеві варто звертатися до неї не на ім'я, а як до дійової особи.

Вихователь із задоволенням пригощається «ласощами», «звільняє дорогу самоскидові», «їде в далеку дорогу потягом», п'є там чай з провідником, шукає гриби тощо. Завдяки такому ставленню до гри вдається завоювати довіру дітей, наблизитися до них настільки, щоб вони відкрилися, не соромилися, поділилися своїми ігровими задумками, самі зверталися до вихователя за порадою і допомогою.

Результати початкового експерименту показали (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Розподіл групи «Метелик» та «Капітошка» за різним рівнем розвитку творчості

Рівень	Експериментальна група (ЕГ) «Метелик»		Контрольна група (КГ) «Капітошка»	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	3	20,0	4	25,0
Середній	4	30,0	4	33,0
Низький	7	50,0	6	42,0
Всього дітей	14	100,0	14	100,0

Як видно з табл. 2.1, на етапі проведення першого діагностичного зрізу за результатами тестування в групу з високим рівнем творчого розвитку, і тут же ми розуміємо, що і мовлення образності увійшли лише 20 % (3 осіб) дітей експериментальної групи. Другому (середньому) рівню відповідали 30% (4 особи) дітей експериментальної групи. Половина дітей 50 % (7 осіб), що брали участь у тестуванні показала приналежність до третьої групи з низьким рівнем розвиненості досліджуваної якості.

Тестування дітей КГ дало приблизно такі ж результати. Якісна характеристика показників тут наступна – 25 % (4 особи) мають високий рівень розвитку творчих (театральних) задатків; 33 % (умовно 4 особи) мають середній рівень розвитку творчих задатків; 42 % (6 осіб) дітей мають низький рівень творчих задатків.

На рис. 2.1 покажемо здобуті показники для первинного порівняння.

Після першого констатуючого тестування до першої (експериментальної) групи дітей ми почали активно застосовувати комплекс вправ на розвиток мовлення з використанням театралізованих сцен, казкових образів та героїв. Для цього ми провели ряд виховних уроків. В Додатку В приведемо їх методику і хід.

Результати контрольного тестування представлені в табл. 2.2.

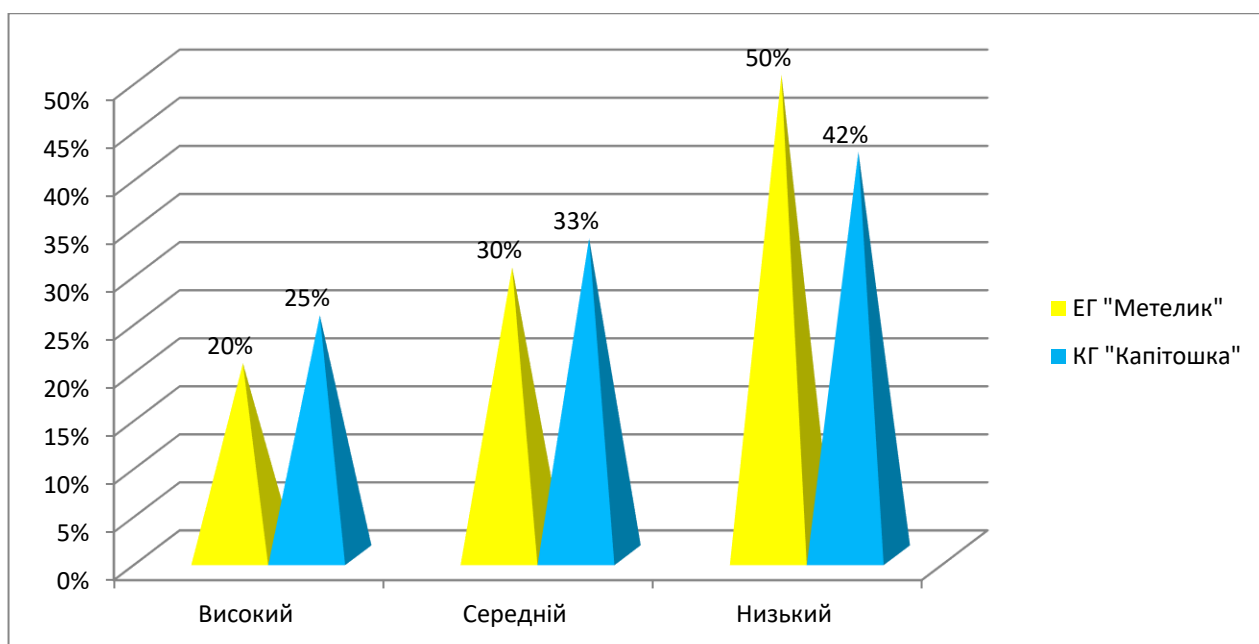

Рис. 2.1. Порівняння рівнів розвитку мовленнєвих та творчих задатків дітей ЕГ та КГ за первинним опитуванням, %

Таблиця 2.2

Розподіл учнів ЕГ та КГ на групи при повторному опитуванні

Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	8	60,0	4	25,0
Середній	3	20,0	4	33,0
Низький	3	20,0	6	42,0
Усього	14	100,0	14	100,0

Як бачимо, після впровадження в навчально-виховний процес запропонованої нами технології, рівень розвиненості мовлення за допомогою театралізованих сцен, занять у дошкільників значно виріс. Так, з 14 учнів експериментальної групи (ЕГ) 60% (8 дітей проти 3 на початковому тестуванні) просунулися до високого рівня, на середньому 20% (3 дітей проти 4), тобто кількість знизилась на 10% і низькому рівнях залишилися 20% (3 дітей проти 7).

А діти з групи «Капітошка» КГ залишилися на тому початковому рівні розвитку і мовлення і застосування творчих здібностей.

На рис. 2.2 покажемо повторну діагностику дослідження. На рис. 2.3, 2.4 - порівняння первинного та вторинного опитування між групами окремо.

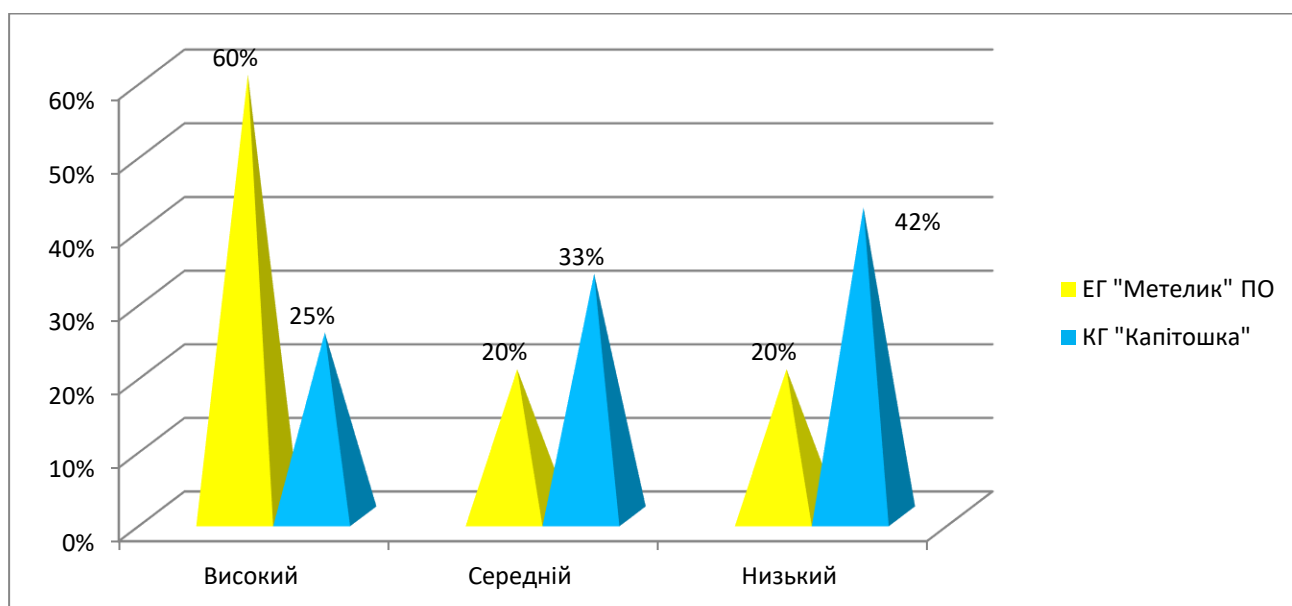

Рис. 2.2. Порівняння рівнів розвитку мовленнєвих та творчих задатків дітей ЕГ та КГ за вторинним опитуванням, %

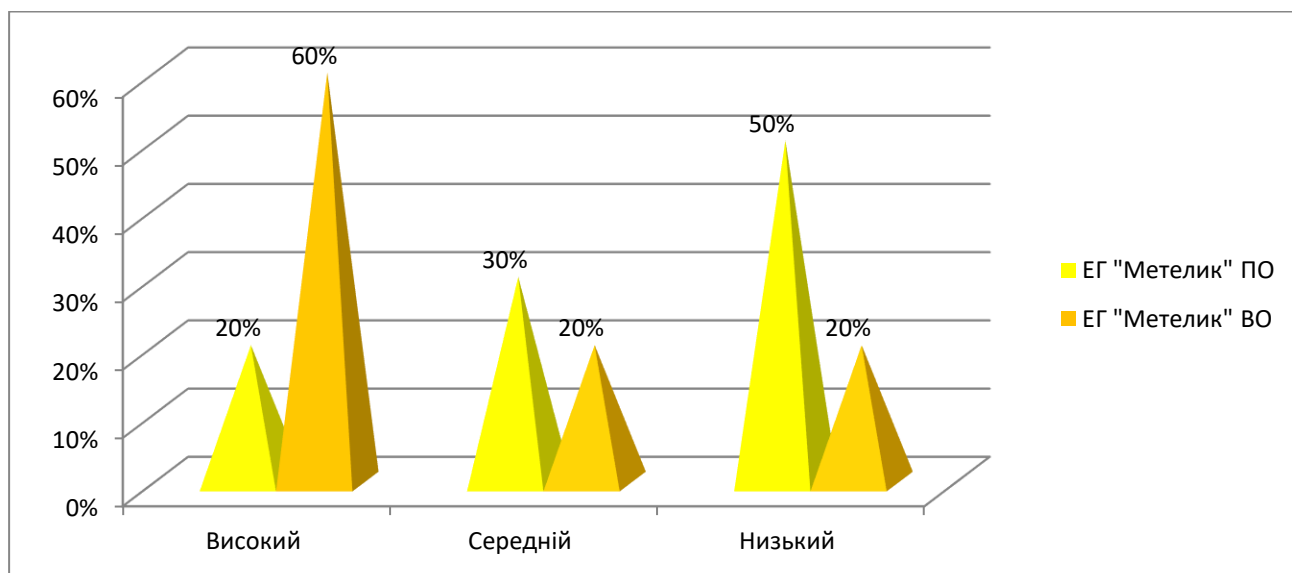

Рис. 2.3. Порівняння рівнів розвитку мовленнєвих та творчих задатків дітей групи «Метелик» (ЕГ) при первинному (ПО) та вторинному опитуванні (ВО), %

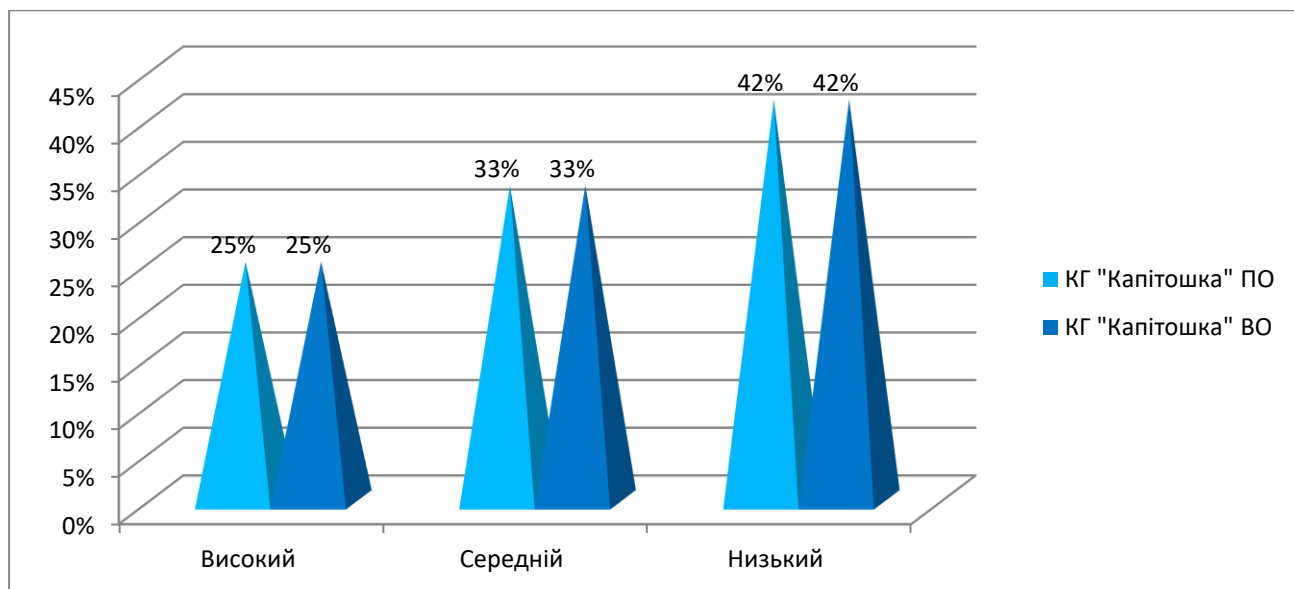

Рис. 2.4. Порівняння рівнів розвитку мовленнєвих та творчих задатків дітей групи «Капітошка» (КГ) при первинному (ПО) та вторинному опитуванні (ВО), %

Таким чином, можемо зробити висновок: для формування комплексного мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку потрібно проводити не конкретні уроки, а виховні заняття з використанням різних розвиваючих методик, особливо використовуючи ігрові форми, театралізовані заняття, казкові образи і героїв.

2.3. Моделювання ефективного розвиваючого мовленнєвого середовища із застосуванням театралізованих елементів у навчально-виховній роботі з дітьми раннього віку

Сьогодні в дошкільній освіті існує багато підходів, що вирішують проблему розвитку мови дошкільнят. Але на основі вивчення теоретичної літератури, проведення експериментів у групах, а отже, власного практичного досвіду, досвіду своїх колег вважаємо, що включення дитини саме до театральної діяльності буде більш ефективним для розвитку правильної мови дітей дошкільного віку.

Під театралізованою діяльністю дошкільнят ми розуміємо особливий тип художньо-творчої діяльності, у межах якої її учасниками освоюються доступні

засоби сценічного мистецтва, та в рамках отриманої ролі (актора, глядача, режисера, музичного постановника, художника-оформлювача, сценариста тощо), беруть участь у підготовці та розігруванні різного виду театральних вистав, відбувається залучення до театральної культури.

Театралізовану діяльність можна використовувати як дієвий засіб закріплення знань, здобутих дітьми на заняттях з розвитку мови, запам'ятовування змісту літературних творів, вона забезпечує краще розуміння дітьми сенсу драматизації подій зображених у серії картинок, що дозволяє зрозуміти їхній зміст і послідовність, що збагачує особистий досвід кожної дитини.

Як показала власна практика роботи з дітьми дошкільного віку, у процесі обігравання постановок та використовуючи різноманітні творчі завдання, які дозволили дитині засвоїти будь-які варіанти дій та взаємодій героїв, вони вчать уявити персонажа в якомусь місці і скласти про нього невеликий казковий текст.

Театральна діяльність є умовою розвитку мовлення дітей, проте не те, яким чином має бути організований педагогічний процес, щоб розвиток мови був ефективним. Наші дослідження, пов'язані з театралізованою діяльністю дітей дошкільного віку, показують, що вона позитивно впливає на розвиток дітей.

Вважаємо, що важливим аспектом творчої театралізованої діяльності, як способу навчання та мовного розвитку, є те, що вона підтримує розумові, соціальні та психомоторні здібності дитини. Використання цього виду діяльності поєднує когнітивні, ефективні та психомоторні поведінкові цілі і, таким чином, апелює до різних характеристик та здібностей дошкільнят. Використання театралізованої діяльності передбачає різні типи навчання, такі як: навчання через досвід, навчання через дію, навчання через взаємодію та співпрацю, навчання через відкриття та обговорення, активне навчання та, нарешті, емоційне, соціальне та концептуальне навчання. У театралізації діти беруть участь у занятті безпосередньо, вони повністю включені у процес. Вони легко висловлюють свої ідеї та емоції, вони отримують знання, спостерігаючи та перевіряючи отримувану

інформацію самостійно. Знання, отримані таким чином, будуть краще засвоєні дітьми.

Наприклад, можемо представити заняття із застосуванням казкових героїв казки «Колобок», яке акцентує увагу на вимові, рифмі, зв'язному мовленні та тренуванні пам'яті через повторювання віршів (Додаток Г).

У старшому дошкільному віці театралізована діяльність стає звичною частиною життя більшості дітей, вона дозволяє їм усвідомити свою індивідуальність, з урахуванням програвання різних вигаданих ситуацій, мають паралелі у світі дитини.

Дітям подобається рухатися, грати та спілкуватися з іншими дітьми.

Які ж можливості є у педагога для «підтримки» і посилення творчого потенціалу гри, перетворення її в ефективний засіб організації творчості дітей?

Спираючись на даний психологічний механізм уявної ігрової ситуації, педагог може вибрати наступну тактику стимулювання розвитку уяви і творчості дітей в грі. Головний напрям цього стимулювання – вироблення у дитини установки на пошук не одного, а декількох способів ігрової дії (операцій), формування досвіду зміни наочних умов, якими визначається ігрова ситуація. На перших порах організатор дитячої творчості повинен сам змінювати наочні умови гри: олівець, наприклад, замінити сірником, голку – паличкою, тарілку – поліетиленовою кришкою для пляшок і т.д. Наступний його крок – орієнтація дітей на створення декількох варіантів ігрових сенсів конкретних предметів або іграшок великого діапазону дії (неспеціалізованих) при здійсненні певної ігрової операції.

Узявши на озброєння ці рекомендації, необхідно враховувати, що не зі всіма предметами можна здійснювати операції, потрібні певними ігровими діями. Операції не повинні позбавлятися своїх характерних особливостей, властивих їм в реальній дійсності. Наприклад, кубик у дитини, що сидить на килимку, може успішно виконувати функції і житлового будинку, і магазину, і кінотеатру, і школи, якщо мета ігрової дії малюка – спланувати новий мікрорайон. У випадку з кубиком дитина ефективно здійснює операцію «прив'язки» конкретного об'єкту

соціального призначення до певного місця в своєму «мікрорайоні». Тут характерні особливості зовнішнього вигляду кубика і цих об'єктів співпадають. А ось кругла і плоска монета в даній ігровій ситуації не змогла б замінити собою жоден з перерахованих об'єктів.

Так само операція переміщення людини (учня, що йде в школу, наприклад) не може виконуватися в грі за допомогою тенісної кульки, оскільки ходьба людей має свої неповторні і відмітні особливості. Її краще продемонструє пензлик, ручка, олівець, просто рахункова паличка. Серед всіх видів ігор максимально орієнтовані на творчість гри-драматизації, ігри-фантазування, ігри-вигадки.

Розвинені ігри-драматизації вже відтворюють типове для персонажа, що зображається, а не просто відображають узагальнено його дії (це їх перша головна ознака).

Але це і не безпосереднє наслідування, не безпосереднє імітування: навпаки, ми маємо тут справу з довільною творчою побудовою, керованою тим або іншим початковим представленням дитини. Другою головною ознакою дійсної гри-драматизації є істотність для дитини не тільки того, що він зображає персонаж, роль якого на себе бере, але і того, як він це робить, наскільки здійснена передача об'єктивного змісту, вираженого в даній ролі.

Вказані ігри є перехідною формою до продуктивної естетичної діяльності. Образ фантазії, що створюється дитиною в грі-фантазуванні, самоцінний для неї, бо викликає емоції, що хвилюють. Мотив гри змістився на її продукт; гра померла, народилася мрія.

Навчитися створювати умови для подібних ігор дітей – одне з складних завдань педагога, організатора їх творчої діяльності. Хороші можливості для організації дитячої творчості мають дидактичні ігри. Знання педагогом ефективних технологій їх створення і проведення – одна з умов його успіху в роботі.

Саме в театралізованій діяльності вони реалізують свої потреби у грі та спілкуванні. Замість того, щоб сидіти і слухати, їм пропонується робити все те, чим вони займаються у звичайному, дитячому житті один з одним. Дошкільнята,

які зазнають різних комунікативних труднощів, у тому числі й через недостатній мовний розвиток, часто більш позитивно реагують на ситуації спілкування, пропонувані в рамках театралізованої діяльності. Це, у свою чергу, допомагає їм розвивати такі навички, як комунікація, співчуття, впевненість у собі, співпраця, лідерство.

За допомогою спільного театралізованого та музичної діяльності фахівці стимулюють і активне мовлення дитини. При цьому мимовільний характер занять та зацікавлена включеність до процесу. Діяльність усіх його учасників дозволяє знизити контроль за промовою, що не дозволяє почати говорити багатьом дітям, які розуміють, що у них це не виходить. Так, саме на музичних заняттях діти починають співати чи промовляти прості слова улюбленої пісні, і з цього моменту на заняттях логопеда з'являється можливість працювати з дитиною на новому рівні. Також під час співу ведеться робота з розвитку мовного та співочого дихання, розвитку голосу, інтонації. В Додатку Б покажемо, як включити музичні театралізовані сцени в заняття з розвитку мовлення.

Театралізована діяльність міждисциплінарна, вона є цінним інструментом для використання у багатьох предметних сферах, і на нашу думку, ідеальна для навчання і формування цілісної картини світу у дитини. дотримуватися певного стилю спілкування, говорити різні теми. Театралізація дає дітям можливість досліджувати, обговорювати та вирішувати складні проблеми та висловлювати свої емоції в сприятливій обстановці. Це дозволяє їм розуміти свої власні проблеми та проблеми інших, спонукає їх мислити та діяти творчо, тим самим розвиваючи навички критичного мислення та обговорення проблем, які є умовою мовного розвитку, спонукає їх брати відповідальність і відстоювати свою думку, що важливо у житті. В Додатку Д представлено театралізоване заняття з природи із застосуванням мовного матеріалу.

Завдяки театралізованим рольовим іграм та імпрровізації, а також обміну думками та переговорам, які зазвичай відбуваються у груповій формі, у дітей формуються навички розмовної мови. Імпрровізація та відтворення історій у формі

оповідання розвиває у дітей розуміння структури оповідання з подальшим впливом на навички мови та письма.

Дискусія, яка може виникнути у дітей у процесі театралізованої постановки вчить їх обговорювати свої думки та ділитися ідеями, узагальнювати ключові моменти інсценованої історії, аналізувати поведінку персонажів і думати про те, як найкраще передавати їхню поведінку. Попередня робота – читання та слухання історій, сприяє розумінню дітьми персонажів та ситуацій.

Головним засобом взаємодії дошкільнят у театралізованій діяльності, що впливає на розвиток мови є творче розігрування казки. Саме глибина та точність передачі образу героя, його характер визначають ефективність прийомів у роботі над мовою. Заняття з розігрування казки відіграють важливу роль у системі діяльності педагога з розвитку мовної діяльності. Коли дитина не тільки слухає казки, вірші, оповідання, але й сам намагається відтворити їх у своїй власній промові, вплив художнього твору на його особистість, на його мовні навички посилюються.

На заняттях з театралізованої діяльності важливо враховувати принцип послідовності дій у роботі. Насамперед, виразно читати твір, який дітям належить розіграти за ролями. Після читання проводиться бесіда з дітьми, основна роль якої – виявити, наскільки діти правильно усвідомили зміст та зміст твору. Важливо, щоб розмова з дітьми проходила активно, з широким використанням образної художньої мови, для того, щоб не знизити емоційне враження від прослуханого оповідання чи казки. Одним із методичних прийомів у розмові є питання педагога, які забезпечують зворотний зв'язок. Діти вкрай потребують активної допомоги з його боку. Його завданням є навчити дитину правильно розігравати свого героя і вжитися його образ.

Можна виділити певні вимоги до казок для постановки групи дошкільнят (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Вимоги до казок для театралізованих сцен у ДНЗ

Таким чином, при правильній організації педагогічного процесу в дошкільній організації, змістом якого є театральна діяльність, можна активізувати процес розвитку мови дошкільника, розширити словниковий запас, через використання у мовленні образних слів та виразів, мовних зворотів, тобто ми збагачуємо знання дітей, формуємо відповідний віку кругозір.

Продуктивними методами та прийомами роботи з дошкільнятами у межах театралізації ми вважаємо: роботу з віршованим текстом; вигадкування текстів казкового змісту та розігрування цих текстів у короткі казки; вигадкування казки підгрупою дітей, самостійний твір казки з персонажами різних казок, які добре знайомі дітям; створення вистави із дошкільнятами. При організації спеціального навчання у дітей зростає активність мови, більш точне та виразне мовне оформлення ролі, діти починають підходити до самостійного відтворення простих порівнянь, вживаних у казці.

Висновки до розділу 2

1) для оцінки творчих задатків дітей і вміння їх включатися в казку, вибудовувати ланцюжок спілкування, рівень уяви, образності мислення ми використали тестування в обох групах за методикою «Творча уява», яку розробили Г. Лавретьєва та Т. Титаренко. Проведення опитування батьків дітей з обох груп за розробленим нами тестом оцінки творчих здібностей їх дітей. Вибір даної нескладної анкети для батьків був через те, що його можна було провести швидко на початку чи в кінці дня, коли батьки приходять за дітьми. Це скорочувало час отримання відповідей і могло бути проведене під час переодягання дитини.

2) на етапі проведення першого діагностичного зрізу за результатами тестування в групу з високим рівнем творчого розвитку, і тут же ми розуміємо, що і мовлення образності увійшли лише 20 % (3 осіб) дітей експериментальної групи. Другому (середньому) рівню відповідали 30% (4 особи) дітей експериментальної групи. Половина дітей 50 % (7 осіб), що брали участь у тестуванні показала приналежність до третьої групи з низьким рівнем розвиненості досліджуваної якості.

Тестування дітей КГ дало приблизно такі ж результати. Якісна характеристика показників тут наступна – 25 % (4 особи) мають високий рівень розвитку творчих (театральних) задатків; 33 % (умовно 4 особи) мають середній рівень розвитку творчих задатків; 42 % (6 осіб) дітей мають низький рівень творчих задатків. Після впровадження в навчально-виховний процес запропонованої нами технології, рівень розвиненості мовлення за допомогою театралізованих сцен, занять у дошкільників значно виріс. Так, з 14 учнів експериментальної групи (ЕГ) 60% (8 дітей проти 3 на початковому тестуванні) просунулися до високого рівня, на середньому 20% (3 дітей проти 4), тобто кількість знизилась на 10% і низькому рівнях залишилися 20% (3 дітей проти 7). А діти з групи «Капітошка» КГ залишилися на тому початковому рівні розвитку і мовлення і застосування творчих здібностей.

3) при правильній організації педагогічного процесу в дошкільній організації, змістом якого є театральна діяльність, можна активізувати процес розвитку мови дошкільника, розширити словниковий запас, через використання у мовленні образних слів та виразів, мовних зворотів, тобто ми збагачуємо знання дітей, формуємо відповідний віку кругозір.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу сформувати такі узагальнюючі висновки:

1) здатність до мовлення та до спілкування формується в дитини, яка розвивається нормально, у процесі мовленнєвого досвіду, під впливом мовлення дорослих і залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого оточення і від виховання та навчання. Мовлення не є вродженою здібністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним і розумовим розвитком дитини та служить показником її загального розвитку. Засвоєння дитиною рідної мови проходить у строгій закономірності і характеризується рисами, загальними для усіх дітей;

2) творча гра та театралізована діяльність визначені як один з компонентів освітнього процесу в Базових компетентностях дошкільної освіти України. Цілеспрямований комплексний вплив в умовах дошкільного закладу та сім'ї має бути направлений на збагачення емоційних та особистісних контактів дітей з дорослими і однолітками, на задоволення потреби дітей в різноманітному чуттєвому пізнанні і дослідженні предметного світу навколо себе через провідний для раннього дошкільного віку вид діяльності – творчу гру. Саме завдяки спілкуванню та ігровій діяльності дитина засвоює досвід, збагачується знаннями, формуються практичні уміння та навички, виробляються погляди та переконання, формуються духовні потреби, естетичні почуття та закладається характер;

3) театралізована діяльність повинна використовуватися в роботі з дітьми дошкільного віку. На думку багатьох вчених театралізована діяльність, є одним з компонентів художньо-мовленнєвої діяльності та засобом розвитку гарного, образного, літературного мовлення, що дає дитині змогу виразити свої емоції, ставлення до літературного образу, ввійти в роль казкового персонажа, самостійно побудувати зв'язне висловлювання. Активність та зацікавленість дітей під час гри-драматизації покращує результати роботи. Театралізовані заняття допомагають дитині розвиватися всебічно, враховуючи індивідуальні особливості кожного дошкільника;

4) для оцінки творчих задатків дітей і вміння їх включатися в казку, вибудовувати ланцюжок спілкування, рівень уяви, образності мислення ми використали тестування в обох групах за методикою «Творча уява», яку розробили Г. Лавретьєва та Т. Титаренко. Проведення опитування батьків дітей з обох груп за розробленим нами тестом оцінки творчих здібностей їх дітей. Вибір даної нескладної анкети для батьків був через те, що його можна було провести швидко на початку чи в кінці дня, коли батьки приходять за дітьми. Це скорочувало час отримання відповідей і могло бути проведене під час переодягання дитини;

5) на етапі проведення першого діагностичного зрізу за результатами тестування в групу з високим рівнем творчого розвитку, і тут же ми розуміємо, що і мовлення образності увійшли лише 20 % (3 осіб) дітей експериментальної групи. Другому (середньому) рівню відповідали 30% (4 особи) дітей експериментальної групи. Половина дітей 50 % (7 осіб), що брали участь у тестуванні показала приналежність до третьої групи з низьким рівнем розвиненості досліджуваної якості.

Тестування дітей КГ дало приблизно такі ж результати. Якісна характеристика показників тут наступна – 25 % (4 особи) мають високий рівень розвитку творчих (театральних) задатків; 33 % (умовно 4 особи) мають середній рівень розвитку творчих задатків; 42 % (6 осіб) дітей мають низький рівень творчих задатків. Після впровадження в навчально-виховний процес запропонованої нами технології, рівень розвиненості мовлення за допомогою театралізованих сцен, занять у дошкільників значно виріс. Так, з 14 учнів експериментальної групи (ЕГ) 60% (8 дітей проти 3 на початковому тестуванні) просунулися до високого рівня, на середньому 20% (3 дітей проти 4), тобто кількість знизилась на 10% і низькому рівнях залишилися 20% (3 дітей проти 7). А діти з групи «Капітошка» КГ залишилися на тому початковому рівні розвитку і мовлення і застосування творчих здібностей.

6) при правильній організації педагогічного процесу в дошкільній організації, змістом якого є театральна діяльність, можна активізувати процес

розвитку мови дошкільника, розширити словниковий запас, через використання у мовленні образних слів та виразів, мовних зворотів, тобто ми збагачуємо знання дітей, формуємо відповідний віку кругозір.

Продуктивними методами та прийомами роботи з дошкільнятами у межах театралізації ми вважаємо: роботу з віршованим текстом; вигадкування текстів казкового змісту та розігрування цих текстів у короткі казки; вигадкування казки підгрупою дітей, самостійний твір казки з персонажами різних казок, які добре знайомі дітям; створення вистави із дошкільнятами. При організації спеціального навчання у дітей зростає активність мови, більш точне та виразне мовне оформлення ролі, діти починають підходити до самостійного відтворення простих порівнянь, вживаних у казці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. К.: Видавництво, 2012. 26 с.. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>
2. Артемова Л. В. Театр і гра. К., 2002. 245 с.
3. Артемова Л. Розвиток теорії та практики дитячої гри. *Дошкільне виховання*. – 2001. № 7. С. 18-19.
4. Білоус Є. Розвиток мови і фонематичного слуху в театральній-ігровій діяльності. *Дошкільне виховання*. 2009. № 7. С. 66-70.
5. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання*. 2013. №7. 10 с.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручн.; за ред. А. М. Богуш. К.: Вища школа, 2007. 542 с., с. 112
7. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку : навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2017. 392 с.
8. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово, 2004. 376 с.
9. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання*. 2013. №7. С. 6 – 10.
10. Бондаренко А., Сизонова О. Зв'язне мовлення засобами наочного моделювання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 6. С. 25–33.

11. Босак О. На екскурсію до осіннього парку : комплексне заняття з розвитку мовлення для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2018. № 9. С. 25–27.
12. Бутова А. Керівництво сюжетно-рольовими іграми. *Дошкільне виховання*. 2001. № 7. С. 20-22.
13. Бутова Н. Осяяна сонячною романтикою: Загальні основи керівництва сюжетно-рольовими іграми дітей дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2000. № 3 (51). С. 4.
14. Василюгло Н. Опорні схеми-моделі – інструмент розвитку мовлення : тренінг для педагогів. *Дитячий садок. Управління*. 2018. № 2. С. 8–13.
15. Ветчинкіна Т. Ігрова діяльність як засіб корекції мовленнєвих порушень у дошкільника. *Учитель*. 2009. №3. С. 14-15.
16. Волощук І. С. Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку: Метод. Посіб. К., 1998. 65 с.
17. Гаврик Н., Іванова А. Гра-стратегія як засіб формування творчої особистості. *Дошкільне виховання*. 2004. № 1. С. 8-10.
18. Гаврилюк М. Сторінками весни : дидактичні та методичні матеріали для розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2018. № 5. С. 4–16.
19. Галанов А. С. Заняття з дошкільнятами з образотворчого мистецтва. Х. : ТЦ «Сфера», 2009. 80 с.
20. Гра – справа серйозна. Упор. П. В. Лукашевич. К., 2000. 132 с.
21. Гра як основна діяльність дитини. Методичні рекомендації. URL : <https://korsundruzhba.ck.ua/metodichna-br-skrin-ka/metodychni-rekomendatsii/167-hra-iak-osnovna-diialnist-dytyny> (Дата звернення 05.10.2024)
22. Григор'єва О. Розвиток мовлення і корекція звукопорушень у старших дошкільників на музичних заняттях із використанням логоритміки та логопедичних вправ. *Логопед*. 2017. № 3. С. 8–14.
23. Григоренко Г. Сюжетно-рольова гра: технологія педагогічного аналізу. *Палітра педагога*. 2001. №4. С.18–22.

24. Гурковська Т. Дитина до трьох: психологічний портрет з рекомендаціями. *Дошкільне виховання*. 2007. № 12. С. 11–15.
25. Двінянінова Ю. А. Творчі ігри в старшому дошкільному віці. *Вихователь ДНЗ*. 2009. №12. С. 43-47.
26. Дідус І. Казка в системі мовленнєвого розвитку дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 5. С. 42–48.
27. Дозвілля школярів: ігрові програми. Упор. Л. Шелестова. К., 2004. 128 с.
28. Жир Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Дошкільна освіта*. 01.12.2022. URL : <https://naurok.com.ua/rozvitok-zv-yaznogo-movlennya-doshkilnikiv-zasobami-teatralizovano-diyalnosti-313117.html> (Дата зверення 05.10.2024)
29. Звязун Т. Розвиток мовлення дошкільників як проблема сучасної вікової психології. С. 295-296. URL : <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukacova3/subor/Zavyazun.pdf> (Дата звернення 05.10.2024)
30. Івах М. С., Паласевич І. Л. Психолого-педагогічні умови мовленнєвого розвитку дітей раннього віку в процесі спілкування з дорослими. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т.1. С. 84-87. URL: : http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_1/18.pdf (Дата звернення 05.10.2024)
31. Казакова Т. Г. Розвиток у дошкільників творчості. Донецьк, 2005. 189 с.
32. Казимирова Т. Синій птах. *Дитяча творчість*. 2008. № 4. С. 15 – 17.
33. Калмикова Л., Харченко Н. Діагностика мовленнєвого розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 12. С. 27–35.
34. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності : діагностико-розвивальний комплекс : навч.-метод. Посібник. Київ : Слово, 2016. 384 с.
35. Кашуба І. Л. Навчання через гру : методичні рекомендації. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2007. 121 с.
36. Князева М. Азбука мистецтв. К. : Відкритий світ, 2005. 80 с.

37. Комарова Т. С. Зображувальна діяльність в дитячому садку: навчання та творчість. Х., 2001. 178 с.
38. Кудикіна Н. В. Внесок вітчизняних психологів у формування педагогічної теорії ігрової діяльності дітей. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 1. С.7-9.
39. Кульчицька Н. В. Загадки як засіб розвитку мовлення дитини. *Логопед*. 2014. № 4. С. 8–12.
40. Логвинчук С. Мовленнєва компетенція – засобами гри : ефективний досвід. *Дошкільне виховання*. 2016. № 2. С. 11–15.
41. Луценко І. Спілкуємося на рівних : організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитино центризму. *Дошкільне виховання*. 2015. № 1. С. 5–10.
42. Лямина Г. Вчимося говорити і спілкуватися. *Дошкільне виховання*. 2006. №4. С. 105-112.
43. Маршева Т. М., Сирцова О. О. Використання методу мнемотехніки для підвищення мовленнєвої активності дітей. *Логопед*. 2017. № 12. С. 38–42.
44. Методика викладання музики в ДНЗ. URL : <http://www.tnpu.edu.ua/subjects/7426/Metodyka>.
45. Методики щодо діагностики творчих здібностей дітей дошкільного віку. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9A%D0%98%20%D0%A9%D0%9E%D0%94%D0%9E%20%D0%94%D0%86%D0%90%D0%93%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%91%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%99%20%D0%94%D0%86%D0%A2%D0%95%D0%99%20%D0%94%D0%9E%D0%A8%D0%9A%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%92%D0%86%D0%9A%D0%A3.pdf>
46. Нікішова Л. Мови навчаємо – малят активно розвиваємо: методичні рекомендації для вихователів. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2019. № 11. С. 4–7.

47. Петрова І. М. Об'ємна аплікація : Навчально-методичний посібник. К., 2002. 48 с.
48. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль Мандрівець, 2010. 152 с.
49. Пічугіна Е. А. Мовні ігри в групі і на прогулянці. *Вихователь ДНЗ*. 2008. № 6. С. 52-54.
50. Програма виховання і навчання в дитячому садку / Під ред. М. А. Васильєвої. К. : Мозаїка-Синтез, 2005. 208 с.
51. Розвиваємо мовлення : дидактичні матеріали. Упоряд. Н. С. Клунська. Харків: Основа, 2007. 64 с. (Серія «ДНЗ. Розвивайка»).
52. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання. К., 1997. 125 с.
53. Скрипник Н. І. Особливості формування морального ставлення дошкільників до однолітків засобами мистецтва. Інституційний репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL : http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/1483/1/formuv_stosunk_doshk.pdf.
54. Суріна Н. Ігри на розвиток творчої уяви. *Дошкільне виховання*. 2000. № 1. С. 6-8.
55. Сухомлинський В. О. Кімната казки. Вибрані твори в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1980. Т.3. С. 188 – 200.
56. Товкач І. Як розвивати мовлення наймолодших. *Палітра педагога*. 2016. № 4. С. 3–6.
57. Тур Л. В. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників. Х. : ВГ «Основа», 2016.
58. Тяпунова М. Прийоми розвитку творчого мислення дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 10. С. 42–43.
59. Щербакові К. Спільні ігри. *Дошкільне виховання*. 1980. № 6. С. 5.
60. Яковенко О. Розвиваємо мовлення з колиски. *Дошкільне виховання*. 2017. № 2. С. 2–4.

ДОДАТКИ

Тестування дітей за методикою “ТВОРЧА УЯВА” ЗА Г.П. ЛАВРЕНТЬЄВОЮ ТА Т.Х. ТИТАРЕНКО

Метою методики “Творча уява” за Г.П. Лаврентьєвою та Т.Х. Титаренко було визначення рівня розвитку творчої уяви, а саме: здатності дитини до незвичайних підходів до вирішення завдань, вмінні подумки сполучати образи в нові поєднання та комбінації, уявляти можливі зміни дійсності.

Вікова група: 3 роки. У ході роботи дітям пропонувалось за допомогою восьми геометричних фігур різного кольору та форми якнайяскравіше передати форму казкового персонажу. Результати інтерпретуються відповідно до правильності обраної фігури. За кожну правильно обрану фігуру (будинок – квадрат, лисичка – трикутник, їжачок – овал і т.д.) дається один бал, усього вісім балів. Інструкція проведення тестування “Творча уява” Творча уява передбачає самостійність мислення дошкільників, здогадливість, уміння швидко орієнтуватись у проблемній ситуації, яскравість нових образів. Творча уява є основою творчих здібностей дитини.

Необхідні матеріали: Декілька геометричних фігур різного кольору та форми, вирізаних з картону. Фігури мають бути великими і малими, простими і складними, правильної і неправильної форми: коло, трикутник, зірочка, прямокутник, овал тощо.

Хід проведення: Прочитайте дитині певну казку, під час якої запропонуйте їй дібрати з геометричних фігур символи казкових героїв. Кожна фігура – певний символ.

Для того щоб визначити стан розвитку творчої уяви старшого дошкільника, необхідно звернути увагу на таке. Чи може дитина виконувати завдання? Як вона його сприймає: зі жвавою зацікавленістю, чи здивована, чи, може, зовсім не сприймає, каже, що фігури не схожі на персонажів казки?

Інтерпретація тесту

№ з/п	Показники розвитку творчої уяви	Бали за відповідь
1	Ставлення до завдання	
1.1.	Чи здатна дитина на творчий пошук?	
1.2.	Чи може вона відходити від шаблону?	
1.3.	Чи є насправді схожість між казковим персонажем та геометричною фігурою, яку вибрала дитина?	
2	Чи вміє пояснити свій вибір, аргументувати якимось чином схожість фігури й героя казки?	
3	Ставлення до застосування методики в подальшому навчанні	
3.1	Чи є бажання дитини продовжувати гру?	
3.2	Чи з’явилось бажання ілюструвати нові оповідання?	
	Всього балів	10

Максимальна оцінка 10 балів.

Додаток Б

Анкета «Діагностика творчих здібностей дітей раннього віку»

Метод анкетування передбачав взаємодію з батьків і зорієнтований на визначення інформації, яка стосувалася загального уявлення батьків про розвиток творчих здібностей власної дитини.

Надійність даних анкетування залежить від багатьох умов, зокрема, правильного підбору запитань-припущень; адекватність у відповідях батьків (без прикрас); відповідність запитань тематиці дослідження тощо. Основні результати прояву творчих здібностей в опитуванні ілюструються повсякденною зайнятістю дитини та аналізом спостережень батьків.

У кожному з питань є п'ять варіантів відповіді. Відповідно до відповідей відбувається оцінювання.

Спостереження у поєднанні з практичною діяльністю мають особливу інформативну значущість у ситуаціях виконання досліджуваними повсякденної діяльності. Використовуючи означені вище методи, ми знайомилися також з роботами, виконаними дітьми в процесі повсякденної діяльності закладів дошкільної освіти: малюнки, вироби, творчі завдання.

Анкета «Діагностика творчих здібностей дітей раннього віку»

Шановні батьки! Для більш точного виявлення творчих здібностей Ваших дітей, Вам пропонується дати відповідь на наші запитання. Надавайте відповіді спираючись на реальні фактори, тобто визначаючи ту чи іншу поведінку дитини. Правильну відповідь обведіть.

З повагою, психолог.

№ з/п	Питання анкети	Ніколи	Рідко	Іноді	Часто	Постійно
1	Ваша дитина запитуючи у Вас доповнює Вашу відповідь власними здогадками?					
2	Ваша дитина грає у нові ігри з новим сюжетом?					
3	Ваша дитина граючи додає до власних сюжетів нові сюжетні лінії?					
4	Ваша дитина зацікавлено і охоче реагує на ваші пояснення?					
5	Ваша дитина фантазує?					
	Всього балів					

За відповідь

- постійно – ставиться 5 балів,
- часто – 4 бали,
- іноді – 3 бали,
- рідко – 2 бали,
- ніколи – 0 балів.

Найбільша кількість балів – 40, найменша 0.

Відносно цієї метрики результати оцінюються так:

№ з/п	Рівень прояву творчих здібностей	Сума балів
1	Дуже високий	40 – 34
2	Високий	33 – 27
3	Нормальний	26 – 20
4	Низький	19 – 15
5	Дуже низький	14 – 0

Ігри на розвиток творчої уяви

Молодші дошкільнята виявляють неабияку творчу винахідливість в іграх, у різнобічній художній діяльності. Щоб брати участь у мовній творчості, їм необхідно вільно володіти рідною мовою, вміти оперувати уявою, створювати нові словесні образи та зразки, передавати своє ставлення до них.

Як же навчити дитину оперувати мовним багатством, за допомогою яких засобів виховати розвинену, ініціативну особистість з високим рівнем розвитку пізнавальних здібностей? Наші педагоги, можна сказати, знайшли відповідь на ці питання у книжці відомого дитячого письменника Джанні Родарі «Грамматика фантазії». Опрацювавши подані там мовні ігри на розвиток творчої уяви, вони вдало використовують їх на заняттях і в індивідуальній роботі з дітьми. Подаємо короткий опис цих ігор.

ЛАНЦЮЖОК СЛІВ

Сказане слово, взяте довільно або замислене, викликає немовби ланцюгову реакцію, витворюючи асоціативні звуки та образи, викликаючи спогади та бажання.

Вихователь пропонує дітям скласти довгий поїзд з вагончиків-слів, де кожне слово має «тягти» за собою наступне.

Зразок.

В. Зима ... яка? (Виставляє перший вагончик).

Д. *Сніжна, холодна.* (Виставляють наступні вагончики).

В. А що буває холодним?

Д. *Морозиво, сніг, лід, вітер.* (Виставляють відповідну кількість вагончиків).

В. (Йдучи від останнього слова). А вітер який?

Д. *Північний, дужий...*

В. А хто ще може бути дужим? (І далі, доки дітям не набридне або вже не вистачить вагончиків).

Варіант.

Вагончики можуть бути різного кольору. Кожен ряд столів чи підгрупа дітей має свій колір. Під час відповідей помічник вихователя виставляє вагончики певного кольору. Наприкінці гри підраховують, діти з якої підгрупи чи ряду набрали найбільше вагончиків. У кого поїзд довший, ті й виграли.

БІНОМ ФАНТАЗІЇ

Відомий психолог Анрі Валлон у своїй роботі «Джерела мислення у дітей» зазначає, що мислення постає з парних понять. Поняття «м'який» з'являється одночасно з поняттям «твердий» у процесі їх зіткнення. Основою мислення є його двоїста структура, а не окремі складові елементи. Пара (двійка) осягнулася раніше, ніж одиничний елемент. Розповідь (оповідання) також може виникнути лише з «біному фантазії». Але при цьому необхідно, щоб два слова відділяла певна дистанція: одне має бути досить чужим іншому, складаючи з ним незвичне сусідство. За такої умови уява активізується, намагаючись установити між словами близькість, створити з них єдність, де відчужені елементи могли б співіснувати. Слова беруться не у своєму звичному значенні, а вилученими з мовного ряду, у якому вони фігурують повсякдень.

На столах лежать стовпчиками предметні картинки (малюнком донизу). У кожному стовпчику картинки різних груп: одяг, тварини, меблі тощо. Двоє дітей беруть довільно по одній картинці і показують дітям (наприклад: «песик» і «шафа»). Що може означати поєднання їх? Найпростіший спосіб – використати прийменники. Для більшої наочності можна маніпулювати картинками: «песик» розміщений посередині, а «шафа» то зверху, то знизу, то праворуч, то ліворуч і т.д. Діти називають розміщення картинок, придумують свої словосполучення: «песикова шафа», «песик у шафі» тощо. Кожне з них стає основою для вигаданої розповіді.

Зразок.

Можна дуже збільшити песика – він буде оберігати шафу, несучи її в зубах. Або ж у нього на шиї замість медалі висить шафа. Інше: велика шафа – песик сидить у щілині для ключа й нікого не пускає до шафи. Діти обирають будь-які словосполучення і складають свої розповіді. Можна запропонувати їм проілюструвати вигадане: в ході малювання розповідь набуває нових подробиць. Або ж використати колективний спосіб навчання: двоє чи кілька дітей складають спільну розповідь, ілюструють, а потім один із них переказує її іншим.

Варіант 1.

На столах лежать предметні та сюжетні картинки малюнком донизу. Вихователь ставить запитання, діти по черзі перевертають будь-яку картинку й, спираючись на зображене, відповідають на запитання. Тому, хто не впорався із завданням, допомагає сусід. Ставиться друге запитання – порядок відповіді такий самий.

Зразок.

Запитання: «Хто був? Де знаходився? Що робив? Що сказав? Що сказали люди? Чим усе скінчилось?» Наприкінці гри можна скласти одне оповідання, використавши дитячі відповіді.

Варіант 2.

Діти промовляють будь-яке слово з трьох звуків. (Можна знову скористатися предметними картинками).

Зразок.

Діти називають слово *дім*. Ділять його на складові звуки і придумують слова на кожний звук: Д - *дим, дірка, диван, душ...*; І – *індик, іграшка, Іра...*; М – *мило, м'яч, масло, миска...*

Вихователь записує названі слова на дошці стовпчиком під кожною літерою. Далі діти довільно вибирають по одному слову з кожного ряду і придумують з ними речення. Це речення стає опорний для складання загальної розповіді. За таким принципом можна побудувати кілька речень і спробувати об'єднати їх в один сюжет.

Ускладнення. На Д добираються слова, які означають предмет чи істоту: *дорога, дерево, дівчинка, динозавр...* На І – слова, які вказують ознаку («Який?»): *іграшковий, іскристий, інакший...* На М – слова, які означають дію («Що робить?»): *малює, миє, місить...*

Добір слів і складання речень такі самі, як і в попередньому варіанті.

ДОВІЛЬНИЙ ПРЕФІКС

Діти охоче вигадують нові слова, їм подобається утворювати деформовані слова за допомогою префіксів або інших слів у цій ролі.

На одному векторі розміщуються «префікси»: *не, міні, максі...*, на іншому – слова, запропоновані дітьми, які означають предмети. Слово-новотвір (з при-

єднаним «префіксом») обговорюється, з ним складається речення, а потім розповідь.

Зразок.

Ніж – неніж. Якщо функція ножа – різати, розділяти, то неніж має з'єднувати. Як ним користуватися? Навіщо використовуватимемо його? (І т.д.)

Можна придумати країну з негативним префіксом. Або ж утворити слово *замкіт* (замінник кота). Хто це? Що робить? А як *міні-бегемот* житиме в річці? Що для нього буде річкою? Що він буде їсти? *Максі-ковдра* – то ковдра, яка вкриває всіх. Що виконує цю функцію? Вода в морі, яка покрила всі морські рослини; сніг узимку, який укryw землю; атмосфера, яка огорнула земну кулю.

Можна грати в цю гру і на занятті з математики, додаючи до довільно взятих слів числівники. *Трикорова* – яка вона? Скільки дає молока? Скільки в неї голів, ніг, хвостів? Доречно повторювати з дітьми ділення цілого на частини, додаючи до основних слів слова *пів, чверть, третина*.

Орфографічна помилка, якщо до неї уважно придивитись, може наштовхнути на складання кумедної історії. Сміятись над помилками означає відмовлятись від них.

У кожної дитини є слова, які вона раніше вимовляла неправильно. Часом вона пам'ятає їх, бо батьки, буває, нагадують, як вони тішилися цими помилками. Можна запропонувати дітям пригадати свою неправильну вимову і поміркувати над значенням таких слів.

Зразки.

Каклетка – котлета, яка підстрибує; *лісапед* – велосипед, який їде в лісі чи по деревах.

Навмисне замінивши один звук у слові *собака* на інший – *бобака*, матимемо фантастичну тварину із собачим або й зовсім іншим характером. *Дило* – це таке мило, яке дихає, - ним милишся, а воно дихає, стає ще більшим.

ФАНТАСТИЧНІ ГІПОТЕЗИ

Техніка подібних гіпотез досить проста. Вона має форму запитання: «Що було б, якби...?» Поєднуючи назви будь-якого предмета і довільної дії, дістаємо гіпотезу, яку можна обмірковувати.

Зразок.

«Що було б, якби зникли всі дорослі?»; «Що було б, якби раптом зникло сонце?»; «Що було б, якби до нас прийшов слон; крокодил... ?

Діти можуть і самі вигадувати запитання, а охочі з-поміж них відповідатимуть, складатимуть свої розповіді.

ОЖИВЛЕННЯ НАВКОЛИШНІХ ПРЕДМЕТІВ

Знаємо, що дитину легше нагодувати чи навчити щось робити, розповідаючи їй казки чи оповідання про предмети, якими вона вчиться маніпулювати.

У цю гру грають з найменшими – тут розповідь складає дорослий, а зі старшими можна вигадувати історії, спрямувавши їхню увагу на об'єкт оживлення, а чи скориставшись цікавим спостереженням. Добре заохочувати старших дітей розповідати казки малечі.

Варіант 1.

Дорослий розповідає і показує: «Жила собі ложка. Вона була маленька, не знала, куди і як треба нести їжу, і весь час потрапляла куди не слід. От пішла вона по кашу для Тані (бере кашу з Василькової тарілки). Чи правильно ложка бере кашу? (Діти виправляють). А у вас розумні ложки? Як вони дістають кашу з ваших тарілок? Ой, а Лесина ложка пішла гуляти і не втрапила до рота. Заблукала? Нехай ваші ложки покажуть Лесиній, куди треба нести кашу». Аналогічно складається казка про гудзик, який не знає, як потрапити до своєї хатинки, й заліз у кишеню чи під комір.

Зі старшими дітьми можна оживлювати будь-який предмет – з ним вийде цікава розповідь, казка. Ось блюдечко – автомобіль, а ось воно вже літак. Літає блюдечко в гості до бабусі, до тітоньки, на завод тощо. Що там робитиме? Блюдечко – літак, а чайна ложка – льотчик, Що далі? Блюдечко – черепаха. А що може бути в неї лапками? Блюдечко – мушля равлика, а чашка – равлик. Як розвиватимуться події?

Варіант 2.

Як вкласти спати малюків? Скажімо, розповісти їм казку про ліжко: «Жило собі ліжко, яке не давало хлопчикові спати, стрибало під стелю, вибігало на майданчик, падало з драбини...»; «Бувають ліжка з моторами – вони їздять у

далекі країни полювати на крокодилів...»; «Бувають ліжка, які розмовляють – розповідають різні історії...».

Дитина погано сидить на стільці, весь час гойдається. Можна розповісти їй казочку про стілець, який, перебираючи чотирма ніжками, бігав за трамваєм. Він запізнився і дуже поспішав. Раптом одна ніжка впала, і стілець втратив рівновагу. На щастя, перехожий підхопив загублену ніжку і приставив її на місце. «Хто ж зламав тобі ніжку?» - запитав він. «Господар», - опустивши спинку, відповів стілець. Нехай дитина сама поміркує, що ще може статися зі стільцем з поламаною ніжкою, а що – з тим, хто сяде на нього.

КОНСТРУЮВАННЯ ЗАГАДОК

Чим ми керуємося, створюючи загадки, - логікою чи уявою? Мабуть, і те, й інше слугує нам. Розглянемо відповідні правила їх конструювання за принципом «асоціація плюс метафора» на прикладі створення загадки про кулькову ручку.

Перша операція: маємо дати ручці означення, ніби бачимо її вперше в житті. Це пластмасова паличка, яка може залишити слід на білому аркуші.

Друга операція: окрім аркуша паперу, світлою поверхнею може бути й стіна будинку, і засніжене поле. За аналогією, те, що на білому аркуші виглядає, як чорний знак, на білому полі може чорніти у вигляді стежинки.

Третя операція: завершальна метафора. Даємо метафоричне означення: «Це те, що робить (креслить) стежинку на білому полі».

Четверта операція (необов'язкова): вкласти приховане значення предмета у максимально цікаву, наприклад віршовану, форму:

Воно на білім-білім тлі

Полишає чорний слід.

СТВОРЕННЯ ЛІМЕРИКА

Лімерик – англійський варіант організованої нісенітничі. Дітям пояснюють техніку створення вірша, але зауважують, що він має бути трохи казковим, загадковим. Можна навіть використати незрозумілі слова, але зберегти риму. Техніка ось така.

Перший рядок: вибір персонажа. Другий рядок: характеристика персонажа чи його дії. Третій рядок: реалізація дії (як це зроблено). Четвертий рядок: вибір кінцевого епітета чи свого ставлення до персонажа.

Приклади віршів, складених дітьми:

Червоно-синій ведмедик

По небу літав.

Лапками, мов крилами, махав,

Всіх пташок налякав.

Якось добрий їжачок

Голки дітям всім роздав.

А щоб лиску обійти, їх собі намалював.

Сніговик прийшов у групу,

Сів за стіл, весь посуд схрумав,

Потім з'їв увесь обід

І залишив мокрий слід.

САЛАТ ІЗ КАЗОК

Перші ознаки такого «салату казок» можна помітити в дитячих малюнках, де фантастично вживаються персонажі з різних казок. Нехай діти об'єднають знайомих персонажів і складуть нову казку – свою. Пригоди героїв переплітатимуться, як підказуватиме уява. Цікаво складати казку, використовуючи таблицю.

Зразки.

Таблиця 1

«Червона Шапочка»	Ч.Ш.	Вовк	Бабуся	Лісоруб	кошик	рушниця	ліс
«Хлопчик» -	Хл.-міз.	Людоїд	Батько	діти	кошик	спальня	ліс

мізинчик»							
«Дюймовочка»	Фея	Жук	Жаба	Син Жаби	Ластівка	Миша	нора
«Колосок»	Півень	Круть	Верть	млин	серп	пиріжки	колосок
«Ріпка»	Дід	Баба	Внучка	Жучка	Мишка	Ріпка	город
«Колобок»	Колобок	Дід	Заєць	Ведмідь	Вовк	Лисиця	пеньок

Таблиця 2

«Курочка Ряба»	Дід, Баба	яйце	Мишка	хата
«Івасик-Телесик»	Дід, Баба	Зміючка Оленка	Змія-мати	човен, весло, річка
«Кривенька качечка»	Дід, Баба	сусіди	табун гусей	ліс, подвір'я
«Котигорошко»	Мати, Батько	Брати	Сестра, Змій	подвір'я, царство Змія
«Царівна-жаба»	Цар, Сини	Жінки	Баба-Яга	царський двір, ліс
«Колобок»	Заєць, Ведмідь	Вовк	Лисиця	пеньок
«Коза-Дереза»	Дід, Баба	Син	Рак, Зайчик, Лисичка	ліс, хатка
«Солом'яний бичок»	Дід, Баба	Вовк	Ведмідь, Зайчик	лука

Варіанти. Вибрати одразу всіх героїв та місце дії і поєднати їх в один сюжет. Вибрати героїв під час складання казки, спускаючись, ніби по драбинці, по стовпчиках таблиці.

Наочним матеріалом слугуватимуть ілюстрації, дитячі малюнки, розміщені на набірному полотні чи на фланелеграфі. Можна запропонувати дітям зобразити обраних героїв і додати за бажанням свого улюбленого героя, а потім розповісти товаришам за цим малюнком свою казку.

Примітка. Зразки подібного «салату» подані у журналі «Джміль», 1999, № 4.

РІЗНОВИД ФАНТАСТИЧНОГО БІНОМУ

Дітям пропонують слова, на основі яких вони мають вигадати якусь історію. Наприклад, називають п'ять слів з однієї казки, а шосте слово – чуже.

Варіант 1 . Спочатку дитина розповідає відому казку, а ближче до кінця чи вже наприкінці дорослий вводить новий персонаж.

Варіант 2. Разом з набором картинок вводиться незнайомий об'єкт, якого немає у реальній казці.

КАЗКА – НАВПАКИ

Гра складається з казки чи казкової теми-навпаки. Згадавши з дітьми добре знайому казку, їм пропонують змінити характери героїв: позитивний характер на негативний і навпаки. Діти міркують і розповідають, як змінюються герої, їхній характер, вчинки, яким стане сюжет казки.

Ця гра-вправа розвиває у дітей здатність реагувати на новий і несподіваний щодо певного ряду чинників елемент, вчить використовувати слово в уже відомому сюжеті, змушуючи звичні слова реагувати на новий контекст. Найбільш цікавих результатів досягають тоді, коли фантастична тема дається без підготовки, після коротенького пояснення.

Дітям показують кілька (5) картинок із зображенням героїв будь-якої казки. їх можна замінити іграшками, персонажами настільного театру, опорними сигналами. Визначивши, з якої казки герої, малі починають розповідати (по одному чи по черзі). Аж тут серед картинок (іграшок театру) з'являється нова, яка не стосується цієї казки.

Зразок.

Дитина вибрала 5 картинок: дівчинка, вовк, бабуся, ліс, вертоліт.

Діти – консерватори щодо казок, їм хочеться, щоб усе повторювалося багато-багато разів. Але все-таки настає момент, коли казка починає набридати, і її можна спробувати перетворити на пародію. З'являється інший погляд, у новій оповіді бачиться те, чого немає в реальній казці.

Зразки.

- Зла Чарівниця зачарувала героїв.

- У серце доброго героя потрапила крижинка, а злому стало його шкода, і він подобрішав.

- Здійснив негативний герой єдиний гарний вчинок, і йому це так сподобалося, що він став...

- Герой проковтнув чарівну пігулку, випив чарівну краплю, з'їв чарівну цукерку, сказав одного разу погане слово і...

Діти прагнуть почути продовження казки й неохоче розлучаються з улюбленими казковими героями. А чому з ними треба розлучатися? Можна в кінці казки, відштовхнувшись від найцікавішого місця чи запитання, запропонувати дітям поміркувати: «А що було потім?»

Зразок.

Діти потрапляють у казку і...

- будують будинок для звірів;

- дарують Попелюшці нові черевички;

- допомагають Червоній Шапочці обдурити Вовка.

НЕСТАНДАРТНІ ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Мова – невичерпне багатство, яким природа обдарувала людину. Його можна примножити, а можна й непомітно розгубити. Тож перед вихователями завжди стоїть завдання: прищепити дитині любов до слова, навчити її чітко, красиво і влучно висловлюватися, обстоювати власну думку.

Рухливі вправи зі словесним супроводом (з елементами пальчикових вправ)

Для старших дошкільнят

Пропоновані вправи сприяють розвитку мовлення, координації рухів, дрібних м'язів пальців, розвивають здатність передавати почуття через жести та міміку.

Віршовані тексти діти розучують заздалегідь – на попередніх заняттях.

1. Спочатку всі хором промовляють текст і виконують відповідні рухи. Потім одні діти промовляють першу половину діалогу, інші – другу.

Стукає, грюкає на вулиці -

Хома їде на курочці. *(Діти ідуть приставним кроком, плескаючи на кожен крок у долоні).*

Тиміш – на киці, по кривій стежинці. *(Правою рукою "малюють" у повітрі кицю).*

- Куди, Хомо, їдеш? Куди поганяєш? *(По черзі розводять руки в сторони – спочатку праву, потім – ліву).*

- Іду сіно косити. *(Імітують рухи косою).*

- Для чого тобі сіно? *(Розводять руки, на обличчях удають подив).*

- Корівок годувати! *(Беруть руки в боки).*

- Для чого тобі корівки? *(Знову розводять руки врізнобіч, на обличчях – подив).*

- Молоко доїти! *(Роблять рухи, ніби доять корову).*

- А для чого молоко? *(Піднімають плечі).*

- Діток годувати! *(Показує на діток).*

2. Діти промовляють текст хором і водночас виконують відповідні імітаційні рухи.

Довгоносий журавель *(ідуть по колу, високо піднімаючи ноги).*

Облітав сто земель,

До млина прилітав *(тупають ногами і змахують руками, наче крилами),*

Бачив диво! *(Підносять угору обидві руки, після чого розводять їх урізнобіч).*

Цап меле, цап меле *(роблять колові рухи руками),*

Коза засипає *(рух праворуч правою рукою),*

А маленьке козенятко *(рукою показують висоту козенятка на рівні колін).*

На дудочці грає *(імітують гру на дудочці),* А сороки білобоккі пішли танцювати *(кружляють у танку).*

3. – А я чищу овочі для борщу *(імітують процес чищення овочів),*

Скільки треба овочів, полічу!

Три картоплини *(загинають три пальці на правій руці),*

Дві морквини *(загинають ще два пальці),*

Дві цибулини *(загинають два пальці на лівій руці),*

Корінець селери *(загинають ще один палець),*

Качан капусти *(загинають ще один палець).*

Посунься, капусто!

Від тебе в каструлі густо *(розводять руки врізнобіч).*

Раз, два, три *(відгинають по черзі пальці) -*

Вогонь, гори! *(Плескають один раз у долоні).*

4. Сорока-білобока *(беруть руки в боки)*

На припічку сиділа *(присідають),*

Діткам їсти варила *(ліву руку кладуть на пояс, правою роблять колові рухи перед собою).*

- Цьому дам, цьому дам і цьому дам (*по черзі загинають пальці на правій руці*),

А цьому не дам! (*Махають вказівним пальцем з боку в бік*).

Він дров не рубав (*імітують змах сокирою*), Піч не топив (*плескають у долоні*),

Води не носив (*кладуть руки на плечі*), Діток гуляти не водив (*двома пальцями правої руки "проходять" по долоні лівої*).

5. Морозець, морозець (*обхоплюють плечі обома руками*),

Не щипай за щічки (*щипають себе за щічки*),

Теплі валянки у нас (*показують руками на ноги*),

Шубки, рукавички (*погладжують себе по тулубу та руках*).

Морозець, морозець (*обхоплюють плечі обома руками*),

Плещемо в долоні (*плескають у долоні*),

У дівчаток і хлоп'яток (*роблять повороти тулуба ліворуч і праворуч, утримуючи руки на поясі*)

Носики червоні (*торкаються своїх носів вказівним пальцем*).

6. Що роблять після дощукі? (*З'єднують по черзі кожний палець з великим пальцем на обох руках одночасно*).

По калюжах стрибають! (*Двічі вдаряють кулачком правої руки по долоні лівої руки*).

Що роблять після дощукі? (*З'єднують по черзі кожний палець з великим на обох руках одночасно*).

На веселці катаються! (*Кожною рукою по черзі зображують у повітрі дугу*).

Що роблять після дощукі? (*Див. вище*).

Весело всміхаються! (*Всі всміхаються*).

Розвиток мовлення дитини безпосередньо пов'язаний з розвитком її мислення. Отже, що краще в дитини сформоване образне мислення, то яскравіше та образніше її мовлення. Уява і фантазія – основні складові образного мислення.

Збагатити їх допоможе чарівний світ казок. Колективне складання казок – традиційний вид роботи. Але ми внесли в нього новий елемент творчості: *складання казок за кольоровими кружечками (або фішками) та схемами*. Такий прийом допомагає спрямувати фантазію малят у нове русло.

Складання казок за кольоровими кружечками

Кожна дитина по черзі опускає руку до скриньки й Витягує звідти кольоровий кружечок. (Кружечки може вибирати вихователь і показувати дітям по черзі). Його колір викликає в уяві дитини певний образ, асоціацію з якимось казковим персонажем. Наприклад, білий кружечок може нагадати дитині зайчика, сніжинку, хмаринку тощо.

Ось які казки склали наші вихованці зі старшої групи.

Вихователь. Чи правда, чи неправда, було таке чи ні, а в казці мовиться...

Дитина дістає зі скриньки жовтий кружечок.

Перша дитина. Було собі на світі маленьке жовтеньке Курча. Воно жило в курнику, і всі його ображали. Набридло Курчаті таке життя, і вирішило воно піти світ за очі, щоб знайти собі друзів.

Друга дитина витягує коричневий кружечок.

Друга дитина. Йде, йде Курча, аж ось йому назустріч біжить Песик.

- Куди прямуєш, Курчатко? – запитує Песик.

- Та мандрую собі світ за очі, друзів шукаю, - відповідає Курчатко.

- Пішли вдвох, веселіше буде, - каже Песик.

Інша дитина дістає синій кружечок і продовжує розповідь.

Третя дитина. Захотілося Курчаткові пити. Аж бачить – неподалік тече річка. Курча підійшло до води, нахилилося. А звідти, ото жах! – на нього хтось дивиться! Курчатко як закричить з переляку: "Ой лишенько, там у воді хтось сидить!", та й побігло, а за ним Песик. Четверта дитина дістає оранжевий кружечок.

Четверта дитина. А назустріч їм – Лисичка.

- Від кого ви так втікаєте? – запитує Лисичка.

- Там у річці живе страшний звір і не дає Курчаткові напитися водички, - відповідає

Песик. – Дурниці! Ходімо, я його прожену.

Підійшла Лисичка до води, нахилилася – аж бачить: на неї хтось дивиться. Злякалася вона та й каже друзям:

- Ні, я вам не допоможу. І побігли вони всі якомога далі від річки.

П'ята дитина витягує зелений кружечок.

П'ята дитина. А назустріч їм Жабка стрибає.

- Куди це ви так біжите? – запитує вона.

- Там, у річці, живе страшний звір, він хоче нас з'їсти, - відповідають звірі.

- А я живу тут неподалік, у болоті. І ніякого страшного звіра ніколи не бачила. Ходімо, покажете його мені.

Підійшла жабка до води, нахилилася і розсміялася. Вона зрозуміла, що звірі бачили у воді самих себе, як у дзеркалі. Вона пояснила все звірятам, і вони потоваришували. Збудували собі великий будинок. Курчатко виросло і стало гарним Півником. Півник прокидався на світанку, раніше за всіх, і будив друзів. А Песик охороняв будинок.

Ось і казці кінець!

Створити казку за кольоровими кружечками може й хтось один з-поміж дітей за бажанням.

Складання казок за схемами

Ще одним прийомом нетрадиційного розвитку творчості, надзвичайно ефективним і цікавим, є *складання казок за схемами*. Схеми створює вихователь, графічно зображуючи на окремих картках персонажів відомих дітям казок. Принцип роботи такий самий, як і в попередньому варіанті: педагог або сам пропонує малятам картки, або діти виймають їх по черзі зі скриньки.

Графічні схеми дуже корисні для закріплення нових казок. Вони допомагають дітям детальніше переказувати текст.

Використання кольорових символів і схем допомагає не лише збагатити словниковий запас дошкільнят, а й сприяє розвитку логічного та образного мислення, допомагає дітям подолати сором'язливість та невпевненість. Вони навчаються відстоювати власну точку зору, самостійно приймати рішення. А це, погодьтеся, надзвичайно цінна й корисна якість для подальшої діяльності дитини у будь-якій сфері життя.

**Конспект заняття з розвитку мовлення
«Скринька казок»
(з використанням прийомів мнемотехніки (мнемотаблиць)
(І молодша група)**

Мета: повторити і закріпити назви і зміст відомих дітям казок, розвивати акторські здібності, вміння уважно слухати питання і відповідати на них. Формувати вміння передавати зміст казок за допомогою мнемотаблиці. Розвивати увагу та пам'ять за допомогою виконання елементів кінезологічних вправ. Виховувати чуйне, добре ставлення до казкових героїв, бажання допомогти їм у важкій ситуації.

Матеріали: картинки персонажів казки «Колобок», мнемотаблиця до казки «Колобок», чарівна скринька, лист, мішечок з казковими предметами, чарівна паличка, дидактичні ігри «Чарівний мішечок», «Обери картинку» ілюстрація Попелюшка, дзеркало, ватні палички, харчові барвники, молоко, рідке мило, одноразові тарілки, підставки, вологі серветки.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Організаційний момент. Привітання.

Вих: - Встаньте, дітки, всі рівненько,

Посміхніться всі гарненько.

Посміхніться всі до мене,

Посміхніться і до себе.

Привітайтеся: Добрий день!

Хай гарно розпочнеться новий день!

Ігрова ситуація

Вих: - Діти, а чи любляете ви казки? А які казки ви знаєте? Я їх теж дуже люблю, адже саме казочка веде нас в світ чарівних пригод та історій.

- Діти, а звідки беруться казочки? (Їх складають письменники, народ)

Дидактична гра «Підкажи слово»

- Якщо в казці є чудо, то вона...(чудова)

- Якщо в казці є загадка, то вона...(загадкова)

- Якщо в казці є мудрість, то вона...(мудра)

- Якщо в казці є дива, то вона...(дивовижна)

- Якщо в казці є добро, то вона...(добра)

Вих: - Сьогодні у нас в групі з самого ранку відбуваються справжні дива, до нас потрапила ось ця велика скринька, а на ній лежав лист. Діти проходять до скриньки і вихователь пропонує розміститися навколо скрині на килимок та зачитує зміст листа.

Текст листа

Дорогі мої малята, я Попелюшка, з чарівного Тридесятого королівства, звертаюся до вас за допомогою. В нашому королівстві правила всіма злагода, доброта та дружба. Всі казкові жителі проживали у мирі, доки не з'явився злий чаклун і своїми витівками всіх пересварив. Та ще й забрав чарівну паличку моєї хрещеної. А щоб її повернути він поставив перед мною тяжкі завдання, а я ні як не можу сама впоратися. Що мені робити.

Вих: - Діти, ми не можемо залишити Попелюшку без допомоги, відчинимо скриню і подивимося, які завдання підготував чаклун. Вихователь дістає конверт з загадками та набір картинок з казковими персонажами.

Завдання № 1

- Нам потрібно швидко відгадати загадку і знайти її зображення на картинці. (На кожную дитину роздається набір карток з зображенням казкових героїв, діти після кожної загадки показують відповідну до відгадки картинку)

Дидактична гра «Обери картинку»

На сметані замісили,
На вікні охолодили,
Круглий бік, скок-скок
Покотився... (Колобок)

Хто у лісі проживає,
Хто руда й пухнаста,
Дуже хитру вдачу має,
Може курку вкрасти?
Вовку сірому сестричка
Знають всі, що це — ... (лисичка).

Довгі вуха, куций хвіст,
Невеличкий сам на зріст,
На городі побував,
Там капусти пожував.
Довгі лапи: скік та скік;
Ми погнались, а він втік. (заєць)

Ходить хмуρο між дубами,
Хижо клацає зубами,
Весь, як є, — Жорстока лють,
Очі в нього так і ллють.
ось, примовк.
Грізний звір цей, звісно, ... (вовк)

Влітку медом ласував,
Досхочу малини мав.
А як впав глибокий сніг,
Позіхнув і спати ліг.

Бачив чи не бачив сні,
А проспав аж до весни. (ведмідь)

Вих: - Швидко і правильно ми впоралися, що ж це за герої, з якої казочки вони завітали? (Колобок). Та в чарівній скрині для нас є дещо.

Завдання № 2

(Педагог дістає та на дошці прикріплює мнемотаблицю до казки і діти працюють за нею). Робота з мнемотаблицею до казки (Колобок)

- А тепер згадаємо цю казку по чарівній табличці. Від кого втік колобок? Покотився по доріжці і кого зустрів? Що сказав зайчик, побачивши колобка? Як же перехитрив колобок зайчика? Кого ще зустрів в лісі колобок? Кого останнім зустрів колобок? Що ж трапилося з колобком, коли він зустрівся з лисичкою? Лисичка яка? (Хитра, зла) . Чому вона зла? Скількох звірят зустрів у лісі Колобок? Молодці. Цю казку ви знаєте добре.

Завдання № 3

Вих: - Діти, а ще в нашій скрині щось шевелиться, штовхається. Це якийсь мішечок, а на ньому написано завдання.

(В мішку знаходяться загублені речі казкових персонажів, потрібно назвати казкового героя, якому вони належать та назву казочки).

Дидактична гра «Чарівний мішечок»

Рушник та мило – «Мийдодір»

Червоний капелюх – «Червона шапочка»

Кришталевий черевичок – «Попелюшка»

Пір'я – «Кривенька качечка»

Яйце – «Курочка Ряба»

Рукавиця – «Рукавичка»

Посуд – «Федорине горе»

Люстерко – «Білосніжка»

Шкарлупа горіха – «Дюймовочка»

Термометр та вітаміни – «Лікар Айболит»

Вих: - Добре, нарешті ми всі речі віддамо їхнім господарям в потрібну казочку. Діти ви напевно втомилися, а давайте трішки відпочинемо.

Виконання елементів комплексу кінезологічних вправ з музичним супроводом

Вправа «Дерево».

Сидячи навпочіпки, сховайте голову в коліна, обхопіть коліна руками. Ви – насіннячко, яке поступово проростає і перетворюється в дерево. Повільно піднімайтеся на ноги, потім розпрямляйте тулуб, витягайте руки вгору. Напружте тіло і потягніться вгору. Подув вітер: розгойдуйте тіло, імітуючи дерево.

Вправа «Дружимо»

Вправа в парах: станьте один навпроти одного, доторкніться долонями долонь партнера. Здійснійте рухи, аналогічні велосипеду.

Вих: - Ну що трішки відпочили а тепер згадайте малята, Попелюшка в листі писала, що жителі Тридесятого королівства пересварилися між собою, бо кожен має свій настрій, емоції.

Завдання № 4

Діти, а які бувають казкові герої за емоціями та настроєм? (злий, добрий, сумний,

веселий, хитрий).

Мачуха була злою, а Попелюшка ...(доброю)

Колобок був чесний, довірливий, а Лисичка ...(хитрою)

Мишенята були ледачі, а Півник ...(працьовитий, добрий)

Буратіно був веселий, а П'єро...(сумний)

Червона Шапочка була доброю, а Вовк...(злий)

Вих: - Погляньте діти, в самому куточку скрині лежить чарівна паличка хрещеної Попелюшки. Як же нам її повернути?

Звучить музика в групу заносять чарівне дзеркало з дзеркальним відображенням Попелюшки.

Попелюшка: - Добрий день малята, впізнали мене? Я Попелюшка. Бачу що всі завдання злого Чаклуна ви виконали правильно та знайшли чарівну паличку моєї хрещеної. Дякую вам. А зараз візьміть паличку змахніть, чари вмить зупиніть. Нехай в казковому Тридесятому королівстві панує дружба, добро і радість. Ура. Ви перемогли злого Чаклуна. Діти а чи не бажаєте ви самі потрапити в казкове царство, і віддати паличку мені? (Так. Бажаємо). Зараз всі заплющимо очі, візьмемося за руки промовимо:

«Раз, два, три казка в гості поспіши»

Вих: - Ось ми і потрапили в казкове царство. Яке все не звичне. (Діти розглядають ілюстрацію).

Попелюшка: - За те що ви мені допомогли я вас навчу трішки чаклувати. Згодні? (Так). **(Нетрадиційне малювання).**

Тоді ставайте на чарівну галявину, беремо чарівні палички, змочуємо в розчині і перетворюємо звичайнісіньке молоко на веселку.

Рефлексія.

Вих: - Ну що сподобалось чаклувати діти? (Так. Сподобалось). Але нам час прощатися з Попелюшкою. На нас в садочку чекають. А тепер я пропоную всім стати в коло, заплющити очі і сказати «Раз, два, три в дитячий садочок ти поспіши». Ось ми знову в садочку. Діти ми зараз станемо в коло і один одному поділимося своїми враженнями. Починайте такими словами, як «мені сподобалося....», «я запам'ятав....», «я вдома батькам розповім про.....», «мені не сподобалося.....»

(Діти діляться своїми враженнями).

Вих: - А мені сподобалося якими ви активними, талановитими, добрими, веселими були на сьогоднішній грі і я хочу вам сказати за це велике спасибі!

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНОГО СУПРОВОДУ В ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ СЦЕНАХ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДНЗ

Мета: Вчити дітей надавати коротку і повну відповідь на запитання, формувати в дітей уміння виділяти склад із слова, розвивати фонематичне сприйняття мови, розвивати основи музичної культури, закріплювати вміння визначати характер, темп, динаміку та жанр музичного твору.

Обладнання: музичні інструменти, музичні програмові твори, індивідуальні картки із голосними та приголосними звуками, підбір предметів із звуком «р».

Підготовка дітей: розучування пісень, таночку, ознайомлення з різними музичними інструментами та з героями мультфільму «Ми із Простоквашино».

(Діти під музику заходять в зал, сідають (на стільчики, килимок), слухають музику «Вальс» муз. Е.Гріга)

Музични керівник: Доброго дня, діти!

Діти: Добрий день.

Музични керівник: А що ви чули, заходячи до залу?

Діти: Музику.

Музични керівник: А хто пише музику?

Діти: Композитор.

Музични керівник: Так, музичні твори пишуть композитори. А з чого складається музичний твір?

Діти: із музичних звуків.

Музични керівник: Вірно, а зараз ми тихесенько послухаємо, які ще звуки нас оточують?

(Діти спокійно сидять, до них доносяться різні звуки)

Музични керівник: Послухали? Чути вам музику?

Діти: Ні, чути інші, різні звуки:

- чути, як проїхала машина;
- я почув, як на подвір'ї заричала собака;
- хтось стукає молотком;
- чути шум води з крану.

Музични керівник: Навколо нас, багато різних предметів і звучать вони по-різному. Ось перед вами лежать різні предмети, давайте з них виберемо музичні інструменти, назвемо їх і пограємо у гру.

Проводиться гра «Відгадай по звуку»

Хід гри: Діти з інструментами (металофон, бубонець, маракас, трикутник, барабан, сопілка) знаходяться за ширмою, грають по черзі на музичному інструменті, діти відгадують який звучав інструмент.

Вихователь: Ви почули і можете відгадати на слух, як звучать різні музичні інструменти. А інші предмети і живі істоти також мають свої звуки. Ось послухайте вірш: «Різні звуки»

- Десь собаки загарчали:
- Р-р-р!
- Там корівки замукали:
- Му-му-му!
- А в кімнату муха залетіла:
- Ж-ж-ж!
- Комарики заспівали:
- З-з-з!
- Капала в кухні з крану вода:
- Дінь!
- Перегукуються в ночі поїзда:
- Ууу-ууу!
- Листя на вітрі шумить:
- Т-с-с!
- В лісі змії шиплять:
- Ш-ш-ш!

Вихователь: Ось так звучать різні предмети, від тварин чуємо інші звуки, а люди розмовляють, тому, що володіють мовою. Звуки мови з'єднуються і утворюються склади, із яких складаються слова.

Музичний керівник: Слова, які звуки бувають різні, і звучать по різному, зараз ви мені скажете: чим вони відрізняються.

Музичний керівник говорить слово «дощ», перший раз голосно, другий – тихо

Діти: Перший раз – голосно, другий – тихо

Музичний керівник: А тепер послухайте уривки музичних творів: «Осінній дощик» муз. М.Парцхаладзе; «Веселий дощик» муз. Т. Радіонової Чим відрізняються ці твори?

Діти : Динамікою, перший звучав на (піано), другий – на (форте).

Музичний керівник:

– А ви чуєте, як композитор музикою передав нам «дощик», як швиденько капали краплинки дощу. А коли дощ закінчився то все повільніше і повільніше, де-не-де з'являлися його краплинки.

Послухаємо іншу музику: «Повільний вальс» муз. Д.Кабалевського, «Козачок» муз. В.Кирейка. Що можна відзначити в цих музичних творах?

Діти: Відносяться до одного музичного жанру; мають різний темп.

Музичний керівник:

– Вірно, вальс виконувався в повільному темпі, а козачок в швидкому. Слухаємо далі: «Сумна історія» муз. О.Гречанінова, «Сміливий вершник» муз. Р.Щумана.

Діти: Перший твір спокійний, сумний, другий – веселий, жвавий, радісний.

Музичний керівник: Так, музичні твори, як і наша мова можуть бути різними за динамікою, темпом, характером.

(Чути телефонний дзвінок)

Вихователь: А це що за звуки ви почули?

Діти: Телефонного дзвінка.

(Вихователь знімає слухавку і веде розмову)

- Алло, це дитячий садок «Казка»?

Вихователь: Так, а це хто?

(Включається аудіо-запис) З вами розмовляє кіт Матроскін із Простоквашино. Я чув, що у вас у садочку чемні, веселі дітки, гарно співають, танцюють, грають в різні ігри, ми дуже хотіли б товаришувати з такими дітьми і запрошуємо вас до нас, в Простоквашино.

Вихователь:

Ну що, відправимось в Простоквашино?

Але спочатку завітаємо в крамницю і придбаємо деякі подарунки.

(Діти підходять до прилавку, де лежать різні речі, товари)

Роздивіться всі товари і виберіть з них такі, щоб у назві кожного був звук «р».

Діти (вибирають):

Дяді Федору – торт,

Матроскіну – рибку,

Шаріку – граблі,

Корові Мурці – відро.

Вихователь: Вірно, справились із завданням, тож вирушаємо в подорож, і потяг нас уже чекає, а щоб веселішою була дорога заспіваємо.

(Виконання Пісня «На сонячній планеті» муз. Т.Солосіч)

Вихователь: А ось і станція «Простоквашино»

(Діти виходять із потягу, на пероні листоноша Печкін, складає посилки на візок, пресу, звертає увагу на дітей)

Листоноша Печкін: Ой, а хто це до нас завітав у Простоквашино?

З якими пакунками?

Вихователь: Нас Матроскін із друзями запросив в гості, діти їм подарунки привезли. А от про вас щось забули.

Листоноша Печкін:

Так, про мене забули, але я не ображаюсь, для мене було б гарним подарунком весела пісня, чи гарний танок.

Діти: Аякже заспіваєм, ще й танок заведем.

Листоноша Печкін: Добре, але перед цим я дещо перевірю. Ось я роздаю вам картки, а на них зображено різні звуки. В кого буде голосний – співають пісню, в кого приголосний – танцюють танок.

(Виконується пісня «Гарно в нашому садку» муз. В.Герчика, «Парний танок» муз. Дунаєвського).

Листоноша Печкін: Ваш гарний спів і веселий танок краще від будь-яких подарунків, дякую вам. Та на вас вже чекають Шарік, Матроскін та Дядя Федір.

Дядя Федір: Ми дуже раді вам, може пограємось разом?

Діти: Із задоволенням.

Дядя Федір: Та-ра-ра, починається вже гра: Я прошу із складом **МА** Вам придумати слова.

Діти: Мама, малина, мазурка, машина.

Дядя Федір: Ми продовжуємо гру: Де слова із складом **БУ**

Діти: Буквар, бублик, будинок, Буратіно.

Діти: А в нашу гру пограємось?

(Проводиться музична гра «Ой Василю товаришу», гра «Ланцюжок слів»).

Вихователь: Загостювались ми у вас, та нам вже додому час повертатись. Запрошуємо тепер ми вас до нас в садочок. До зустрічі.

(Виконується «Пісенька друзів» муз. В. Герчика, сл. І. Варламова)

Діти залишають музичний зал під спокійну музику на вибір музичного керівника.

Подорож в казку «Хатинка звіряток»

Програмний зміст: Продовжувати формувати вміння висловлювати різні емоції (радість, смуток, страх, здивування і т. д.); Розвивати партнерські взаємини у рольовій грі; Викликати емоційний відгук на музичні образи; Викликати у дітей бажання брати участь в драматизації; Спонукаючи самостійно шукати виразні засоби (жести, рухи, міміку) для створення художнього образу, проявляти ініціативу, уяву, фантазію; Удосконалювати артистичні навички дітей;

Хід заняття:

(Діти заходять в зал. Їх зустрічає вихователь)

Вихователь : Ви сьогодні вже проснулись?

Мамі зранку посміхнулись?

Зала наша радо вас вітає!

Настрій кожен гарний має?

Станьмо разом в дружне коло!

Привітаймось дружно, хором!

Добрий день!

Мені дуже приємно бачити ваші привітні обличчя і добрі очі.

Я сьогодні буду як справжня чарівниця, і хочу запросити вас у подорож казкою.

-Діти, ви любите подорожувати?

Я пропоную вам здійснити подорож в незвичайну, казкову країну, в країну, де відбуваються чудеса і перетворення, де оживають ляльки і починають говорити тварини. Ви здогадалися, що це за країна?

Діти: - Країна казок!

Вихователь: Хочете відправитися в цю чарівну, казкову країну? Як ви думаєте, хто живе в цій країні?

Діти: Ляльки, казкові герої, актори.

Вихователь: Так, діти. Ви правильно назвали жителів країни казок.

Потрапити в цю країну можуть тільки актори! Ви хочете стати акторами? Як ви думаєте що потрібно, щоб стати акторами?

Діти: правильно і чітко говорити; вміти перетворюватися у різних персонажів.

Вихователь : Давайте вчитися акторській майстерності! Зараз вам потрібно зобразити почуття та емоції. Ми з вами пограємо в мімічну гру **«Покажи настрої»**.

Гра «Покажи настрої».

Покажіть мені «посмішку», «здивування», «страх», «злість», «образу», «втома» ...

- А тепер прийшла пора спілкуватися жестами. Так Так! Я вам слово кажу, а у відповідь від вас я чекаю жестів.

Гра «Жести»

Вихователь : Покажіть мені слово «привіт», слово «тихо», «не знаю», «так», «ні», «обурення», «до побачення».

- Чудово, я бачу, ви зможете стати акторами. Тоді в дорогу, в казкову чарівну країну! Ідіть за мною, я покажу вам дорогу!

Дорога в цю країну незвичайна, музична. Слухайте уважно музику, якій тварині вона підходить, ту тварину ви повинні зобразити.

(Звучить музика, діти йдуть, зображуючи тварин)

Вихователь : Молодці! А ось і ворота чарівної країни.

(На воротах в чарівну країну щось написано)

«Ворота відкриються тільки в тому випадку, якщо ви виконаєте завдання»

В нашу країну можуть потрапити тільки ті, хто добре знає всіх казкових героїв.

Дидактична гра «Назви героя»(на екрані)

1. Товстяк живе на криші, літає він всіх вище. **(Карлсон)**
2. Є хлопчина гарний , не звичний дерев'яний. **(Буратіно)**
3. Всіх лікує та зцілить добрий лікар. **(Айболить)**
4. Вона була подружка гнома і вам усім вона знайома. **(Білосніжка)**
5. Бабуся дівчинку дуже любила , бабуся їй капелюх зшила. **(Червона Шапочка)**
6. Працювала вона в хаті , танцювала у палаці, є така у неї звичка , десь губити черевички. **(Попелюшка)**

Вихователь : Молодці, ось ворота нам і відкрилися! Ми потрапили з вами в країну казок! У кожної казки, є свій ключик, який відкриває її. Я зараз вам скажу чарівні слова, щоб ми змогли потрапити у казку, а ви повторите за мною. **«Казкові двері відчиніться, Чудова казка розпочнися!»**

Інценування казки «Хатинка звірів»

Вихователь: Дітки, подивіться, як тут гарно. А куди ми з вами потрапили? (У казку). А що це за казка? (Це казка «Хатинка звірів»). Так. Але мені здається, що в ній нікого не має. Погляньте, на дверях щось написано:

- Повернемося через 15 хвилин. (Мишка-шкряботушка та Жабка-скрекотушка);
- Пішла до подруги. Скоро буду. (Зайчик-побігайчик);
- Пішли у справах. (Лисичка-сестричка та Вовчик-братик).

Вихователь: Ну, що ж дітки, давайте їх відшукаємо. Згодні? (Так). Ходімо. А поки ми будемо йти, давайте з вами пригадаємо:

- Хто перший засилився у Хатинку? (Мишка-шкряботушка);
- Які запитання ставили звірі, коли бачили Хатинку? (Хто-хто у Хатинці живе?);
- А як ви думаєте, чи щасливі звірі, які живуть у Хатинці? (Так) А чому ви так думаєте? (Тому що вони піклуються один про одного, допомагають один одному, їм весело раз);
- Хто розвалив Хатинку? (Ведмідь-клишоногий).

Вихователь : Дітки, прислухайтеся... Ви чуєте? (- Хтось шепочеться). Цікаво, хто це? Давайте тихенько підійдемо, щоб не налякати.
(Знаходимо мишку і жабку)

Вихователь: Погляньте, хто тут. Добрий день вам!

Анна.К. - Мишка: Добрий день. Я Мишка-шкряботушка.

Богдана - Жабка: А я Жабка-скрекотушка.

Вихователь: Як добре, що ми вас зустріли. А що це у вас за кошик?

Аня – Мишка: Ми гралися у лісі, і знайшли цей кошик. Тут лежить багато різних речей.

Богдана - Жабка: Але ми не знаємо, кому вони належать. Допоможіть нам будь ласка, знайти їх господарів.

Вихователь: Ми звичайно допоможемо вам. Так дітки? (Звичайно) Давайте, поглянемо, що ж у вас у кошику.

Дидактична гра «Чия річ»

(діти за бажанням обирають собі річ і кладуть її до зображення казкового героя, кому належить ця річ)

- Золотий ключик- Буратіно
- Чарівна паличка- Фея
- Варення –Карлсон
- Булава- Котигорошко
- Туфелька- Попелюшка
- Капелюшок –Червона Шапочка
- Пір'ячко – Кривенька Качечка
- Чоботи –Кіт у Чоботях
- Яєчко – Курочка Ряба
- Колосок- Круть та Верть
- Глечик –Лисичка та Журавель
- Бинт –Лікар Айболить
- Борошно –Колобок
- Солома - Солом'яний бичок

Вихователь: Дітки, подивіться, ось останній предмет у кошику. Це музичний пристрій. Давайте, ми трішки порухаємося.

Ф/хвилинка.

Звірі: Дякуємо вам друзі.

Вихователь: Звірятка, ходімо з нами до Хатинки.

Звірі: Залюбки.

Вихователь: Ходімо далі. Погляньте, дітки перед нами вузький місточок, по ньому нам треба пройти через величезну прірву. Дивіться під ніжки, не штовхайтеся, будьте дуже обережними. Дітки, ми з вами дійшли до дуже гарної Лісової школи. Давайте туди завітаємо .

- Добрий день. Дітки, погляньте хто тут? (Зайчик)

Вероніка - Зайчик: Добрий день, дітки! Я Зайчик-побігайчик. Прийшов до своєї подруги Зайчихи-вчительки, але її не має. Хотів їй допомогти, навчити звіряток нової скоромовки.

Вихователь: Зайчику-побігайчику, і ми хочимо з дітками вивчити нову скоромовку.

Вероніка - Зайчик: Тоді повторюйте за мною.

Скоромовка

Лис малий і більший лис
По гриби ходили в ліс.
Заздрить білка в лісі лису
–Лис лисички ніс із лісу.

Вихователь: Дуже гарна скоромовка.

Вероніка – Зайчик: А куди ви мандруєте?

Вихователь: Ми йдемо до Хатинки. Ходімо з нами.

Вероніка - Зайчик: Із задоволенням. Мені вже час повертатися до дому.

Вихователь: А щоб ми по дорозі не нудьгували, я розпочну речення, а ви його продовжуйте.

Д/гра: «Закінчи речення»

Щоб могли ми гарно жити,
Треба вчитися... (дружити).
А не кидатись словами,
Щоб не стати ... (ворогами).
І запам'ятай собі —
З другом легше у... (журбі).
Друг нас виручити може,
У біді він ... (допоможе).
А як пісня, жарт чи сміх —
Радість ділиться на... (всіх).
А як сварять всі навкруг
— Йде на захист справжній... (друг).
Й ще одне запам'ятай:
Друзів ти... (не забувай)!
Знай, моя дитино мила,
Д р у ж б а – це велика...(сила!)

Вихователь: Погляньте, дітки, кого ми зустріли? (Лисичка та вовчик)

Злата – Лисичка: Добрий день! Я Лисичка-сестричка.

Вихователь: Лисичко, а що ти робиш?

Злата - Лисичка: Я з Вовчиком-братиком йшла лісом, і побачила, як подув сильний вітер і позривав всі квіточки. Але я не знаю, яке стебло у цих квітів.

Вихователь: Лисичко-сестричко, не засмучуйся, наші дітки дуже добре знають квіточки. Вони тобі допоможуть.

Галявина з квітами (на липучках)

Вихователь: Вовчику-братику, а ти що робиш?

Богдан - Вовк: Я хочу побудувати дім для нашого друга Ведмедика-клишоногого. Щоб він жив поруч з нами і не сумував. Я знайшов багато різнокольорових паличок, але сам не взмозі їх перенести.

Вихователь: Вовчику-братику, не хвилюйся, наші хлопчики дуже сильні та спритні, вони тобі зараз допоможуть.

Вихователь: Дітки, які ж ви молодці. Допомогли звірятам. А зараз ми усі разом можемо відправитися до Хатинки.
(музичний супровід зі словами)

Вихователь: Ось, ми і прийшли. Дітки, давайте перевіримо чи всі казкові герої в зборі.

- Я Мишка-шкряботушка;
- А я Жабка-скрекотушка;
- Я Зайчик-побігайчик;
- А я Лисичка-сестричка;
- А я Вовчик-братик.

Вихователь: Дітки, а кого не вистачає? (Ведмедика-клишоногого). Він мабуть не прийшов, бо дуже засмучений, що зламав дах Хатинки. Давайте, ми усі разом збудуємо нові домівки для усіх звірят.
(будують дім з паличок, з'являється Ведмедик)

Артем - Ведмідь: Добрий день. А що ви тут робите?

Вихователь:Добрий день, Ведмедику. Ми будуємо нові домівки для тебе і твоїх друзів. Приєднуйся до нас, допоможеш.

Будують домівки з паличок Кюізенера (музичний супровід)

Артем - Ведмідь: Дякую вам друзі. У мене тепер такий гарний будиночок. Я більше не буду ламати, а буду всім, як ви допомагати.

Вихователь: Ми дуже раді, що змогли всім допомогти. Давайте всі разом потанцюємо.

Ф/хвилинка «Дружба»

Вихователь: До побачення лісові звірята. Нам вже теж час повертатися у садочок. Говоримо чарівні слова.

1, 2, 3, 4, 5 – кругом себе обернись, у садочку опинись.

Підведення підсумків заняття:

1. Діти, де ми зараз побували? (В казковій країні)
2. А в яку казку ми з вами потрапили? (Казка «Хатинка звірят»)
3. Що довелося нам пройти на своєму шляху? (Різні випробування)
4. Чому нас вчить казка? (Доброти, взаємодопомоги, співчуття, співпереживання, взаємовиручку)
5. Який урок ви сьогодні засвоїли? (Треба бути сильними і стійкими, щоб долати всі перешкоди на своєму шляху. Бути дружними і вміти прощати помилки інших).